

EVALVACIJA PROJEKTA VRATA ODPIRAM SAM

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Center
Republike Slovenije
za poklicno
izobraževanje

20 let

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Vodja aktivnosti mag. Jana Ravbar

Avtorji gradiva:

dr. Jasna Mažgon, mag. Janez Damjan, mag. Jana Ravbar

Uredila: Jana Šmagelj

Redakcija: Jana Šmagelj

Izdajatelj in založnik Center RS za poklicno izobraževanje

Prelom: KOFEIN

Ljubljana 2015

Izdajo te publikacije je omogočilo sofinanciranje Evropskega socialnega sklada Evropske unije in Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

Operacijo delno financira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Operacija se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov v obdobju 2007-2013, 1. razvojne prioritete »Spodbujanje podjetništva in prilagodljivosti«; prednostne usmeritve 1.4 »Pospeševanje razvoja novih zaposlitvenih možnosti«.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

005.5(0.034.2)

MAŽGON, Jasna

Evalvacija projekta Vrata odpiram sam [Elektronski vir] / [avtorji gradiva Jasna Mažgon, Janez Damjan, Jana Ravbar]. - El. knjiga. - Ljubljana : Center RS za poklicno izobraževanje, 2015

Način dostopa (URL): <http://www.vrataodpiramsam.si/index.php/evalvacija-publikacija>

ISBN 978-961-6904-58-2 (pdf)

1. Gl. stv. nasl. 2. Damjan, Janez 3. Ravbar, Jana

282585088

EVALVACIJA
PROJEKTA
VRATA
ODPIRAM
SAM

KAZALO

1.	UVOD	6		
2.	EVALVACIJA PROJEKTA	8		
2.1	CILJI IN NAMEN EVALVACIJE	9		
2.2	METODOLOGIJA RAZISKAVE	10		
2.2.1	Vzorec	10		
2.2.2	Raziskovalna metoda	10		
2.2.3	Postopek zbiranja podatkov	10		
2.2.4	Instrument za zbiranje podatkov	10		
2.2.5	Postopki obdelave podatkov	10		
2.3	REZULTATI Z INTERPRETACIJAMI	11		
2.3.1	Splošna vprašanja, povezana z dijaki	11		
2.3.1.1	Ocena vpliva projekta <i>Vrata odpiram sam</i> na dijake	11		
2.3.1.2	Razvoj osebnostnih, socialnih in podjetniških kompetenc pri dijakih in učiteljih	15		
2.3.1.3	Vpliv projekta <i>Vrata odpiram sam</i> na učiteljevo poučevanje in njegovo mentorsko vlogo	19		
2.3.2	Splošna vprašanja o izkušnjah učiteljev	21		
2.3.2.1	Izkušnje z dijaki na delavnicah	21		
2.3.2.2	Izkušnje učiteljev na superviziji	23		
2.3.2.3	Izkušnje pri sodelovanju s podjetniki	25		
2.3.2.4	Kaj je učiteljem v projektu <i>Vrata odpiram sam</i> predstavljalo največji izziv	27		
2.3.3	Razvoj samoiniciativnosti in podjetnosti	29		
2.3.3.1	Kako je projekt vplival na učiteljev pogled na podjetništvo	29		
2.3.2.2	Učiteljev pogled na razvijanje kompetence samoiniciativnost in podjetnost pri dijakih	30		
2.3.2.3	Spremenjeni način, oblike in vsebine učiteljevega dela zaradi vpliva projekta <i>Vrata odpiram sam</i>	31		
2.4	SKLEPNE UGOTOVITVE	33		

3.	PRIPOROČILA	36	4.	ZAKLJUČEK	42
3.1	PODPORA UČITELJEM PRI NJIHOVI VLOGI SPODBUJANJA RAZVOJA PODJETNIŠTVA MED MLADIMI	37	5.	PRILOGA	44
3.2	POMEN IN VLOGA PODJETNIKOV V PROGRAMIH SPODBUJANJA SAMOINICIATIVNOSTI IN PODJETNOSTI MED MLADIMI	39			
3.3	ŠIRITEV BAZE MLADIH, KI SO VKLJUČENI V PROGRAME SPODBUJANJA SAMOINICIATIVNOSTI IN PODJETNOSTI	40			

1.

UVOD

Poglobljena evalvacija pilotnega projekta spodbujanje podjetnosti in samoiniciativnosti med mladimi je ena od treh aktivnosti projekta *Podjetnost, fleksibilnost in individualizacija za boljše zaposlitvene možnosti mladih* in predstavlja vsebinsko nadaljevanje pilotnega projekta *Vrata odpiram sam*.

Evalvacija je potekala v obdobju od 1. 6. 2015 do 30. 11. 2015.

V evalvacijo smo vključili vse tri šolske centre (ŠC Novo mesto, ŠC Ptuj in BC Naklo), ki so sodelovali v pilotnem projektu *Vrata odpiram sam*. Sodelovalo je 28 učiteljev iz 18 različnih izobraževalnih programov (od 30 učiteljev, vključenih v pilotni projekt).

Osnovni namen evalvacije je odgovoriti na vprašanje, v kolikšni meri so bili doseženi temeljni cilji pilotnega projekta:

- kako učitelji ocenjujejo vpliv pilotnega projekta na motiviranost, samoiniciativnost, samostojnost in inovativnost dijakov;
- kako učitelji ocenjujejo vpliv projekta na njihov način poučevanja;
- katere kompetence, pridobljene v projektu, bodo učitelji uporabili pri nadaljnjem delu;
- kakšne so izkušnje učiteljev pri sodelovanju s podjetniki;
- katere osebne, socialne in podjetniške kompetence so razvili dijaki v projektu po oceni učiteljev.

Publikacijo *Evalvacija projekta Vrata odpiram sam* sestavljajo poglavje *Evalvacija projekta*, *Priporočila in Zaključek* ter v prilogi *Vprašalnik: Zaključna evalvacija – učitelji*.

V Evalvaciji projekta predstavljamo skupne rezultate za vse tri centre: najprej so predstavljeni cilji in namen, nato metodologija raziskave. Sledijo rezultati z interpretacijo.

Evalvacija predstavlja odgovore učiteljev v treh vsebinskih sklopih:

- splošna vprašanja, povezana z dijaki,
- splošna vprašanja o izkušnjah učiteljev,
- razvoj samoiniciativnosti in podjetnosti.

Priporočila nakazujejo možnosti nadaljevanja pilotnega projekta.

2.

EVALVACIJA
PROJEKTA

2.1 CILJI IN NAMEN EVALVACIJE

Pilotni projekt *Vrata odpiram sam* je imel naslednje temeljne cilje:

- razvoj modela povezovanja šol s podjetji oz. z gospodarstvom;
- izdelava konkretnih projektnih (raziskovalnih) nalog, in sicer ena do dve nalogi na učitelja mentorja;
- praktičen preizkus vsake projektne naloge v podjetju oz. gospodarstvu;
- pisanje navodil (izdaja priročnika) za šole, kako se takšne raziskovalne naloge izpeljejo v okviru izobraževalnega procesa;
- usposabljanje učiteljev mentorjev (okrog 30) in gospodarskih subjektov (podjetnikov) mentorjev (od 12 do 24) za izvajanje tega modela.

Na podlagi temeljnih ciljev projekta smo v evalvacijski raziskavi preverili, v kolikšni meri so bili doseženi. Proučevali smo:

- kako učitelji ocenjujejo vpliv projekta *Vrata odpiram sam* na motiviranost, samoiniciativnost, samostojnost, inovativnost dijakov v okviru izvajanja četrtega predmeta poklicne mature in v kolikšni meri ocenjujejo, da so dijaki v okviru tega predmeta pridobili več znanja o podjetništvu kot pri drugih predmetih;
- katere osebne, socialne in podjetniške kompetence so po oceni učiteljev razvili dijaki in katere učitelji;
- kako učitelji ocenjujejo vpliv projekta *Vrata odpiram sam* na njihov način poučevanja in mentorstva;
- kakšne so izkušnje učiteljev pri sodelovanju s podjetniki;
- katera v projektu pridobljena znanja in kompetence bodo učitelji uporabljali pri svojem nadaljnjem delu in na kakšen način jih bodo aplicirali.

Usposabljanje za razvoj podjetnosti je eden od pomembnih dejavnikov, ki vplivajo na povečanje fleksibilnosti in konkurenčnosti mladih in s tem na večanje njihovih zaposlitvenih možnosti. Temeljni namen evalvacije je oblikovanje priporočil za vpeljevanje in uvajanje ključne kompetence podjetnost in samoiniciativnost v izobraževalne vsebine na podlagi zbranih ugotovitev po zaključenem pilotnem projektu *Vrata odpiram sam*.

Projekt *Vrata odpiram sam* je potekal v šolskem letu 2014/2015. Temeljlil je na sodelovanju izkušenih, podjetnikov, učiteljev in dijakov ter jih je v različnih obdobjih šolskega leta v štirih izobraževalnih modulih povezoval na različnih nivojih in področjih.

2.2 METODOLOGIJA RAZISKAVE

2.2.1 Vzorec

V projekt *Vrata odpiram sam* so bili vključeni trije šolski centri, in sicer ŠC Novo mesto, ŠC Ptuj in BC Naklo. Sodelujoči dijaki in učitelji so prihajali iz 18 programov. V projektu je sodelovalo 30 učiteljev, 85 dijakov in 46 podjetnikov.

V evalvacijsko raziskavo smo zajeli vzorec 28 učiteljev, med njimi 15 (53,6 %) žensk in 13 (46,4 %) moških. Njihova povprečna delovna doba je 22,4 leta. Za preverjanje vpliva delovnih izkušenj na posamezne odvisne spremenljivke smo učitelje po delovni dobi razdelili v dve skupini: v skupino do 20 let delovne dobe in v skupino z več kot 20 let delovne dobe.

2.2.2 Raziskovalna metoda

V evalvacijski raziskavi smo za opisni prikaz stanja proučevanih pojavov uporabili deskriptivno metodo raziskovanja, povezanost med posameznimi spremenljivkami pa smo proučevali z uporabo kavzalno-neeksperimentalne metode.

2.2.3 Postopek zbiranja podatkov

Podatke smo zbirali v obliki ustnega anketnega vprašalnika. Sodelavci *Centra za poklicno izobraževanje* (CPI) so se z učitelji srečali in jim zastavili vprašanja, njihovi odgovori pa so bili posneti. Srečanja so potekala na posameznih šolah oz. centrih.

2.2.4 Instrument za zbiranje podatkov

Za namen evalvacijske raziskave smo izdelali anketni vprašalnik, ki je poleg anketnih vprašanj vseboval tudi lestvico stališč Likertovega tipa. Cronbachov koeficient $\alpha = 0,67$ kaže, da je lestvica zadovoljivo zanesljiva. Podobno lahko trdimo za njeno veljavnost, saj s prvim faktorjem pojasnimo 45,56 % variance.

Poleg lestvice stališč s petimi trditvami so v anketnem vprašalniku še splošna vprašanja o letih delovne dobe in šolskem centru, s katerega učitelji prihajajo. Štiri anketna vprašanja so t. i. vprašanja večstranske izbire, pri katerih so učitelji lahko izbrali največ dva ali največ tri odgovore med ponujenimi. Dve vprašanji sta zaprtega tipa, pri teh so učitelji med ponujenimi odgovori lahko izbrali le enega. Večina (devet) vprašanj je odprtega tipa. Učitelje smo prosili, naj svoje misli strnejo v nekaj stavkov in izpostavijo tiste stvari, ki se jim zdijo pomembne. Pri dveh vprašanjih so morali učitelji kompetence razvrstiti glede na višjo ali nižjo razvitost.

2.2.5 Postopki obdelave podatkov

Kvantitativni podatki so obdelani na nivoju deskriptivne statistike, prikazani so v strukturnih tabelah z absolutnimi (f) in relativnimi ($f\%$) frekvencami. Spremenljivke ordinalne narave smo obravnavali kot

intervalne spremenljivke, zato smo uporabili tudi izračun aritmetične sredine. Za preverjanje povezanosti med spremenljivkami in posploševanje na osnovno množico smo glede na naravo spremenljivk uporabili χ^2 -preizkus. V primeru, da pogoji zanj niso bili izpolnjeni (če je bilo več kot 20 % teoretičnih frekvenc manjših od %) smo uporabili nadomestni Kullbackov ($2\hat{I}$) preizkus.

Odgovore na odprta vprašanja smo posneli in naredili transkripte. Zapise smo obdelovali po postopkih kvalitativne analize, tako smo delom besedila pripisali kode, te pa nato združili v vsebinske kategorije.

2.3 REZULTATI Z INTERPRETACIJAMI

2.3.1 Splošna vprašanja, povezana z dijaki

2.3.1.1 Ocena vpliva projekta *Vrata odpiram sam* na dijake

Najprej smo želeli dobiti splošno oceno, kako učitelji vidijo vpliv projekta *Vrata odpiram sam* na dijake v okviru izvajanja četrtega maturitetnega predmeta na njihovo motiviranost, samoiniciativnost, samostojnost, inovativnost in na to, koliko znanja o podjetništvu so po oceni učiteljev v tem projektu pridobili. Postavili smo pet trditev in učitelje prosili, naj navedejo, v kolikšni meri se z njimi strinjajo.

Tabela 1: Ocena učiteljev o vplivu projekta *Vrata odpiram sam* na dijake

Stopnja strinjanja s trditvami		Se zelo strinjam	Se dokaj strinjam	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Skupaj	M
Dijaki so bili pri izvajanju četrtega maturitetnega predmeta bolj motivirani .	f	14	12	2	28	4,43
	f%	50,0	42,9	7,1	100,0	
Dijaki so bili pri izvajanju četrtega maturitetnega predmeta bolj samoiniciativni .	f	8	18	1	27	4,26
	f%	29,6	66,7	3,7	100,0	
Dijaki so bili pri izvajanju četrtega maturitetnega predmeta bolj samostojni .	f	10	13	4	27	4,22
	f%	37,0	48,1	14,8	100,0	
Dijaki so bili pri izvajanju četrtega maturitetnega predmeta bolj inovativni .	f	11	16	/	27	4,41
	f%	40,7	59,3	/	100,0	
Dijaki so v okviru izvajanja četrtega maturitetnega predmeta pridobili več znanja o podjetništvu kot pri drugih predmetih.	f	21	6	1	28	4,71
	f%	75,0	21,4	3,6	100,0	

Podatki v tabeli 1 kažejo, da se tri četrtine vprašanih učiteljev najbolj strinja s trditvijo, da so dijaki v okviru izvajanja četrtega maturitetnega predmeta pridobili več znanja o podjetništvu kot pri drugih predmetih. Polovica učiteljev pa se zelo strinja s tem, da so bili dijaki v okviru izvajanja tega predvsem bolj motivirani. Če pogledamo povprečne vrednosti, vidimo, da so se učitelji najmanj strinjali s tem, da so dijaki v okviru izvajanja četrtega predmeta postali bolj samostojni, nekoliko bolj so se strinjali s tem, da so postali bolj samoiniciativni, najvišja povprečna vrednost pa je pri strinjanju s trditvijo, da so dijaki pridobili v okviru četrtega predmeta poklicne mature več znanja o podjetništvu kot pri drugih predmetih.

Ko smo učitelje nadalje spraševali, kaj menijo, kje so se pri dijakih zaradi vpliva projekta zgodili največji premiki in spremembe, so učitelji v prostih odgovorih navajali različne razlage, ki pa jih lahko strnemo v tri glavne vsebinske kategorije, prikazane v tabeli 2.

Tabela 2: Področja, na katerih so se po mnenju učiteljev pri dijakih zgodili največji premiki in spremembe

	f	f%
Zavedanje o uporabnosti pridobljenega znanja o podjetništvu zaradi možnosti poznejše samozaposlitve	7	25,0
Spremenjena predstava o podjetniku in podjetništvu (slabe in dobre strani)	9	32,1
Razvoj osebnostnih in socialnih kompetenc	12	42,9
Skupaj	28	100,0

Dvanajst učiteljev, ki so sodelovali v projektu, je pri dijakih kot največjo spremembo zaznalo razvoj osebnostnih in socialnih kompetenc, v prvi vrsti so poudarili visoko motivacijo dijakov za delo v projektu. Navajamo nekaj ilustrativnih primerov odgovorov:

»Najprej, poudarjeno, bi govorila o motiviranosti ... [dijaki] so bili zelo motivirani in so tudi dokaj samoiniciativno predlagali neke aktivnosti, delo, kaj vse bi lahko bilo vključeno. [...] Vsekakor pa motivacija je bila.«

(Učiteljica, BC Naklo)

Eden od učiteljev, ki je v projektu sodeloval z dvema dijakoma, opisuje, kako ga je presenetila njuna zagnanost in zavzetost: *»Ko smo se povezovali s tem podjetjem, ki nam je to pomagalo izpeljati, sta vzela zadevo čisto resno. In ni bil problem tudi popoldan delati, tudi v soboto. Tista pisna navodila in vse drugo sta tudi čez vikende pripravljala, tako da me je to res presenetilo ...«*

(Učitelj, ŠC Ptuj)

V svojem odgovoru je ena od učiteljic poudarila, da je projekt visoko motiviral dijake predvsem zaradi tega, ker so dobili uvid v možnosti, ki jih za njihovo poklicno pot lahko predstavlja podjetništvo. Takole pravi: *»Dvignili smo motivacijo za podjetništvo, ker so dijaki na nek način dobili en klik v glavi, da se to splača, da to lahko predstavlja kruh v življenju, da lahko delajo tisto, kar si oni želijo, kar znajo, v bistvu da tega*

ne skrivajo, ampak to spravijo na dan, da se s tem tudi ukvarjajo.«

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

Poleg visoke motiviranosti so učitelji prepoznavali, da so se dijaki osebno razvijali, da so se učili dela v timu, da so se učili samorefleksije in da je delo v projektu vplivalo na njihovo samopodobo:

»... nekateri dijaki so zelo pridobili na samospoštovanju. Potem sem opazila tudi, da so postali vztrajni in da so pridobili na sposobnosti komuniciranja.«

(Učitelj, ŠC Ptuj)

»... spoznali so lasten interes, [...] spoznavali so se tudi osebno in to, kako lahko neka skupina deluje, glede na to da so si tako različni med seboj.«

(Učiteljica, BC Naklo)

»... dobili so znanje o tem, da je podjetništvo timsko delo, da ima vpliv zunaj, znotraj, da je to vprašanje samopodobe, zastavljanja lastnih ciljev in seveda, kako tudi do teh ciljev priti in na kakšen način ocenjevati sebe v tej fazi ...«

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

»... veliko so pridobili na komunikaciji in samozavesti.«

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

Skoraj tretjina učiteljev je zaznala, da so po njihovem mnenju dijaki dosegli največji premik v razumevanju in pogledu na lik podjetnika in na samo podjetništvo. V podjetnikih niso več videli idealizirane podobe nekoga, ki je finančno uspešen, ampak so v njihovih zgodbah spoznavali tako pozitivne kot negativne plati podjetništva, tako tiste o uspehu kot tudi številne poskuse, ki niso imeli pozitivnih izidov.

Ko so dijake seznanili s tem, da bodo v projektu sodelovali s podjetnikom, je eden od učiteljev zapisal, kako so si ga predstavljali in kako se je ta podoba spremenila: *»Dijaki so si vsi predstavljali, to je podjetnik, to bo tisti s telefonom pa dobrim avtom, pa ... ampak ko pa so videli, da so to čisto navadni ljudje, pa kako težko so prišli do svojega podjetja, do neke ideje, kako so jo razvili, je pa to tisto, to je tista stvar ... to je dijake prepričalo, da je vredno delati na tem.«*

(Učitelj, BC Naklo)

»Za dijake, se mi zdi, je bil največji preskok to, ko so poslušali zgodbe podjetnikov, da so to čisto navadni ljudje, njim podobni [...] ki so v svoji ideji uspeli. Zato, ker so imeli posebno idejo, zato, ker so jo razvili, ker so si upali.«

(Učiteljica, BC Naklo)

Drug vidik spremembe, ki so ga učitelji zaznali, je bil drugačen pogled na podjetništvo, ki so ga oblikovali v konkretnem delu s podjetnikom. Ali kot pravi ena od učiteljic: *»Jaz mislim, da so dijaki to zdaj dojeli, resnost takega podjetništva. Nek realni pogled so dobili na to, kaj pravzaprav v resnici pomeni podjetništvo, kaj vse je treba vložiti recimo v to, da sploh lahko postaneš podjetnik.«*

(Učiteljica, ŠC Ptuj)

Drug učitelj primerja znanja, ki so jih dobili dijaki v tem projektu, z vsebinami, ki so pri pouku do zdaj manjkale, v projektu pa so jih dobili: *»pogled na to, kaj je sploh podjetništvo, kaj ponuja na eni strani in kaj zahteva po drugi strani. Zdi se mi, da so imeli te vsebine zelo šibke in so šele zdaj videli širino podjetništva iz izkušenj podjetnikov pri tem projektu pri vseh teh modulih.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Učitelji so poudarili tudi, kako pomembno je, da so dijaki videli, kaj pomeni realizacija projekta od začetne ideje do izvedbe in vse do lansiranja izdelka na trg. Eden od učiteljev na kratko strne, da so dijaki zaradi vpliva projekta doživeli največjo spremembo *»pri zavedanju, da lahko razvijejo nek lasten izdelek in ga spravijo na tržišče.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Drug učitelj poudari pomen razvijanja podjetniške ideje in soočanja z realnostjo: *»... pri prejšnjih nalogah ni bilo niti kančka govora o tem podjetniškem pristopu oz. analizi podjetniške ideje, to pa je bilo pri tem projektu zlata vredno [...] dijaki so sami ugotovili, da papir prenese vse, ko pa je potrebno to dejansko spraviti v življenje, so se soočali z vrsto problemov, ki jih je bilo potrebno reševati.«*

(Učitelj, ŠC Ptuj)

Četrtnina učiteljev pa je v svojih razmišljanjih o tem, kje so se pri dijakih zgodili največji premiki, poudarila predvsem zavedanje o uporabnosti pridobljenega znanja o podjetništvu zaradi možnosti poznejše samozaposlitve. Učitelj iz BC Naklo zanimivo opiše ta uvid, ki ga je opazil pri dijakih: *»In tudi ta pogled, da naloge ne delam samo zato, da bom opravil poklicno maturo, ampak enkrat sredi projekta se je pa naredil preskok, 'saj jaz bi lahko iz tega nekaj zaslužil za kasneje'... ta preskok, ki v bistvu pomeni, da si iz tega lahko skreira svojo službo.«*

Pomen vpliva projekta na dijake eden od učiteljev vidi v tem, *»da se dijak sploh zaveda, da znanje ni samo po sebi namen, ampak ga lahko kasneje tudi proda.«*

(Učitelj, ŠC Ptuj)

Nasploh so učitelji, ki so pri dijakih opazili predvsem premik v smeri zavedanja pomena novih znanj za možnost poznejše samozaposlitve, poudarili to, kako se je ta pogled dijakov na znanje, ki so ga pridobivali v projektu in ki ga pridobivajo v šoli nasploh, spremenil, saj se je to znanje prikazalo v drugačni, uporabni luči:

»Najbolj sem opazila, da so začeli realno gledati na nekatere stvari. Da jih niso jemali, kot da je šola sama sebi namen, ampak da so začeli življenjsko gledati, da jim to lahko v življenju pomaga. Da lahko nekaj dosežejo s svojim raziskovanjem [...] in da si v bistvu lahko sami ustvarijo svoj bodoči poklic, svoj kruh.«

(Učiteljica, ŠC Ptuj)

»Da so začeli razmišljati o teh projektih, ne samo, da so to naloge, ki jih morajo narediti za šolo, ampak je to nekaj, kar lahko naredijo tudi zase za naprej.«

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

»Prej so se vedno ukvarjali samo s šolskimi primeri in so razmišljali o nalogi s šolskega vidika [...], nikoli pa se niso o nalogi spraševali, ali je dejansko tudi vredna na trgu, ali in koliko bi se dalo z nalogo tudi dejansko zaslužiti, ali pa celo, da bi lahko od tega živel.«

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

2.3.1.2 Razvoj osebnostnih, socialnih in podjetniških kompetenc pri dijakih in učiteljih

Učiteljem smo v nadaljevanju ponudili nabor osebnostnih kompetenc in jih prosili, naj med njimi izberejo tri, za katere menijo, da so jih dijaki razvili v okviru projekta *Vrata odpiram sam*. Prosili smo jih, naj tudi zase ocenijo, katere osebnostne kompetence so razvili. Podatki so predstavljeni v frekvenčni tabeli 3:

Tabela 3: Katere osebnostne kompetence so po mnenju učiteljev v okviru projekta *Vrata odpiram sam* razvili dijaki in katere osebnostne kompetence so razvili učitelji

Osebnostne kompetence	Osebnostne kompetence, ki so jih razvili dijaki		Osebnostne kompetence, ki so jih razvili učitelji	
	f	f% (N = 28)	f	f% (N = 28)
radovednost	7	25,0 %	6	21,4 %
motivacija	10	35,7 %	13	53,6 %
kreativnost	15	53,6 %	13	53,6 %
skeptičnost	/	/	1	3,6 %
poštenost	1	3,6 %	2	7,1 %
navdušenje	8	28,6 %	10	35,7 %
samospoštovanje	8	28,6 %	3	10,7 %
zanesljivost	5	17,9 %	2	7,1 %
odgovornost	12	42,9 %	12	42,9 %
iniciativnost	9	32,1 %	10	35,7 %
vztrajnost	11	39,3 %	14	50,0 %

Med osebnostnimi kompetencami, ki so jih dijaki po mnenju učiteljev razvili, je več kot polovica učiteljev izbrala kreativnost, sledi ji odgovornost. Zagotovo obe osebnostni kompetenci visoko kotirata med osebnostnimi lastnostmi, ki so v podjetništvu zaželene in potrebne. Pogosto sta bili izbrani tudi osebnostni kompetenci vztrajnost in motiviranost. Pri učiteljih je slika zelo podobna. Tudi učitelji so najpogosteje izbrali kreativnost kot tisto kompetenco, ki so jo v okviru projekta najbolj razvili. Enako krat je bila pri učiteljih izbrana motivacija, sledita ji vztrajnost in odgovornost.

Ko smo preverili, ali so se (samo)ocene učiteljev in učiteljeve ocene dijakov ujemale, lahko za nekatere postavke damo pozitiven odgovor. Npr. učitelji, ki so ocenili, da je odgovornost tista osebnostna kompetenca, ki so jo v okviru projekta razvili, so v večji meri razvoj te osebnostne kompetence opazili tudi pri dijakih. Podobno velja za kompetenco vztrajnost.

Zanimiv je tudi podatek, da je večji delež učiteljev (46,2 %) z manj delovnimi izkušnjami (do 20 let) ocenil, da so dijaki razvili večjo radovednost, kot so menili učitelji z več delovnimi izkušnjami (le en učitelj je ocenil, da so dijaki to osebnostno kompetenco razvili). Razlika med skupinama je bila v tem primeru tudi statistično pomembna ($\chi^2 = 3,877$, $g = 1$; $\alpha = 0,049$).

Razliko med skupino učiteljev z več let delovne dobe in manj najdemo tudi pri oceni razvitosti kompetence kreativnost. Več učiteljev z več let delovne dobe (73,3 %) je zaznalo razvoj te kompetence pri dijakih, medtem ko je bilo takšnih učiteljev z manj let delovne dobe le slaba tretjina (30,8 %). Tudi v tem primeru sta se skupini statistično pomembno razlikovali ($\chi^2 = 5,073$; $g = 1$, $\alpha = 0,024$).

Med socialnimi kompetencami smo učiteljem v oceno ponudili štiri najpomembnejše in jih prosili, naj jih razvrstijo, pri čemer je rang 1 pomenil, da so to kompetenco dijaki po njihovi oceni najbolj razvili, rang 4 pa, da so jo razvili v najmanjši meri. Prosili smo jih, naj na ta način razvrstijo razvitost socialnih kompetenc tudi zase.

Tabela 4: Socialne kompetence, ki so jih po ocenah učiteljev razvili dijaki v okviru projekta Vrata odpiram sam

Socialne kompetence		najbolj razvili				M	Rang
		1	2	3	4		
timsko delo	f	19	7	1	/	1,33	1
	f%	70,4	25,9	3,7	/		
komuniciranje	f	7	16	4	/	1,89	2
	f%	25,9	59,3	14,8	/		
jezikovne spretnosti	f	1	4	22	/	2,78	3
	f%	3,7	14,8	81,2	/		
aktivno državljanstvo	f	/	/	/	4	4,00	4
	f%	/	/	/	100,0		

Tabela 5: Socialne kompetence, ki so jih v okviru projekta *Vrata odpiram sam* razvili učitelji

Socialne kompetence		najbolj razvili			najmanj razvili		M	Rang
		1	2	3	4			
timsko delo	f	12	8	6	1	1,85	2	
	f%	44,4	29,6	22,2	3,7			
komuniciranje	f	13	11	2	1	1,67	1	
	f%	48,1	40,7	7,4	3,7			
jezikovne spretnosti	f	/	7	15	5	2,93	3	
	f%	/	25,9	55,6	18,5			
aktivno državljanstvo	f	2	1	4	20	3,56	4	
	f%	7,4	3,7	14,8	74,1			

Če pogledamo tabelo 4, v kateri so ocene učiteljev o tem, katere socialne kompetence so razvili dijaki, vidimo, da je na prvem mestu timsko delo. Večina učiteljev (70,4 %) je to kompetenco postavila na prvo mesto, dobra četrtnina pa na drugo. Socialno kompetenco komuniciranje je več kot polovica učiteljev postavila na drugo mesto, jezikovne spretnosti pa zasedajo tretje mesto (to mesto je tej kompetenci dodelilo več kot 80 % vprašanih učiteljev). Kot socialno kompetenco, ki so jo dijaki v okviru projekta *Vrata odpiram sam* najmanj razvili, so učitelji ocenili kompetenco aktivno državljanstvo. Vsi so jo postavili na zadnje mesto.

Katere kompetence so razvili sami učitelji v okviru projekta *Vrata odpiram sam*, prikazuje tabela 5. Podatki kažejo podobno sliko kot pri dijakih, le prvo in drugo mesto sta zamenjana. Kot kompetenco, ki so jo sami v okviru projekta najbolj razvili, so učitelji postavili komuniciranje. Na prvo mesto jo je postavila skoraj polovica učiteljev. Sledi ji timsko delo, jezikovne spretnosti je na tretje mesto postavila več kot polovica vprašanih učiteljev. Na zadnje mesto je kompetenco aktivno državljanstvo postavilo tri četrtine učiteljev.

Učiteljem smo v oceno ponudili tudi nabor podjetniških kompetenc. Podobno kot pri osebnostnih in socialnih kompetencah smo jih tudi pri podjetniških prosili, naj ocenijo, katere kompetence so razvili dijaki in katere so razvili sami. Med naštetimi kompetencami so lahko izbrali najpomembnejše tri, ki so jih razvili.

Tabela 6: Katere podjetniške kompetence so po mnenju učiteljev v okviru projekta Vrata odpiram sam razvili dijaki in katere podjetniške kompetence so razvili učitelji

Podjetniške kompetence	Podjetniške kompetence, ki so jih razvili dijaki		Podjetniške kompetence, ki so jih razvili učitelji	
	f	f% (N = 28)	f	f% (N = 28)
poznavanje poslovnih procesov	19	67,9 %	19	70,4 %
analitično mišljenje	9	32,1 %	14	51,9 %
vizionarstvo	6	21,4 %	5	18,5 %
vplivanje na sošolce/sodelavce pri projektnih nalogah	4	14,3 %	11	40,7 %
samozaupanje	15	53,6 %	6	22,2 %
razvijanje timskega dela	20	71,4 %	18	66,7 %
naravnost na dosežke	12	42,9 %	6	22,2 %

Med podjetniškimi kompetencami, za katere učitelji menijo, da so jih dijaki razvili, je bila največkrat izbrana kompetenca razvijanje timskega dela (izbralo jo je 20 učiteljev od 28), sledi kompetenca poznavanje poslovnih procesov. Učitelji so tudi pri sebi ti dve podjetniški kompetenci prepoznali kot tisti najpomembnejši, ki so ju razvili. Ko smo primerjali, kako so razvitost najpomembnejših podjetniških kompetenc ocenjevali učitelji z manj kot 20 let delovne dobe in učitelji z daljšim stažem, smo pri kompetenci poznavanje poslovnih procesov ugotovili, da so jo učitelji z manj let delovne dobe (predpostavljamo, da gre za mlajše učitelje) v večji meri prepoznali tako pri dijakih kot pri sebi. Podatki so prikazani v tabeli 7 in tabeli 8.

Tabela 7: Delovna doba in razvitost kompetence poznavanje poslovnih procesov pri dijakih

Delovna doba		Podjetniška kompetenca, ki so jo dijaki razvili: poznavanje poslovnih procesov		Skupaj
		da	ne	
do 20 let	f	12	1	13
	f%	92,3 %	7,7 %	100,0 %
20 let in več	f	7	8	15
	f%	46,7 %	53,3 %	100,0 %
Skupaj	f	19	9	28
	f%	67,9 %	32,1 %	100,0 %

$$2\hat{I} = 4,723 \text{ (} g = 1; \alpha = 0,030 \text{)}$$

Med 13 učitelji, ki imajo manj kot 20 let delovne dobe, so skoraj vsi podjetniško kompetenco poznavanje poslovnih procesov uvrstili med tri najpomembnejše kompetence, med starejšimi učitelji oz. učitelji z več kot 20 let delovne dobe je bila takšnih manj kot polovica. Razlika med skupinama se je pokazala tudi kot statistično pomembna ($\alpha = 0,030$).

Podoben trend je viden tudi pri ocenjevanju razvitosti podjetniške kompetence pri njih samih (tabela 8).

Tabela 8: Delovna doba in razvitost kompetence poznavanje poslovnih procesov pri učiteljih

Delovna doba		Podjetniška kompetenca, ki so jo učitelji razvili: poznavanje poslovnih procesov		Skupaj
		da	ne	
do 20 let	f	13	/	13
	f%	100,0 %	/	100,0 %
20 let in več	f	6	8	14
	f%	42,9 %	57,1 %	100,0 %
Skupaj	f	19	8	27
	f%	70,4 %	29,6 %	100,0 %

$$2\hat{I} = 7,994 \text{ (g = 1; } \alpha = 0,005)$$

Da so v okviru projekta *Vrata odpiram sam* razvili kompetenco poznavanje poslovnih procesov, menijo vsi učitelji, ki imajo manj kot 20 let delovne dobe, med starejšimi je takšnih učiteljev manj kot polovica.

2.3.1.3 Vpliv projekta *Vrata odpiram sam* na učiteljevo poučevanje in njegovo mentorsko vlogo

Zanimalo nas je, kako so učitelji v projektu doživljali svojo vlogo in kako je sam projekt vplival na njih kot učitelje, na njihov način poučevanja in mentorstvo. Učitelji so pri tem vprašanju podali proste odgovore, ki smo jih s kvalitativno analizo strnili v tri vsebinske sklope. Odgovorov, ki jim nismo mogli pripisati vsebinske sorodnosti, smo razporedili pod opcijo drugo.

Tabela 9: Kako je projekt vplival na način poučevanja in mentorstva

	f	f%
Nadgradnja obstoječega dela	4	14,8
Nov pogled na podjetništvo	10	37,0
Pridobivanje novih znanj	9	33,3
Drugo	4	14,8
Skupaj	27	100,0

Največ učiteljev (10 od 27) je v svojih odgovorih izpostavilo, da so v projektu dobili nov pogled na podjetništvo, kar je vplivalo tudi na njihov način poučevanja in mentorstva.

Mnenje enega od učiteljev najbolj nazorno potrjuje, da je vpogled v podjetniško dejavnost vplival nanj in na njegovo delo:

»Sam prej nisem imel stika s podjetništvom in nisem imel vpogleda v to, tako da sem na uporabnost in tehnično plat [izdelkov, projektov, op. a.] še gledal, na to, da bi pa s tem lahko zaslužili, pa ne, ker to prej ni bilo potrebno. Zdaj pa sem pridobil osebno nov pogled in bom to naprej tudi upošteval.«

(Učitelj, ŠC Ptuj)

Učitelji so primerjali svoje pojmovanje in poznavanje podjetništva pred vstopom v projekt in po zaključnem projektu ter ugotavljali, da so ta vidik pri pouku skorajda (v celoti) zanemarjali, zdaj pa podjetniško idejo pojmujejo kot enega ključnih vidikov, kar se odraža tudi pri njihovem delu z dijaki:

»Če primerjam s prejšnjimi leti, ko sem precej tehnicistično usmerjal dijake, ni mi bila pomembna ideja podjetništva, oz. ideja lansiranja izdelka, zdaj pa vidim, da mora biti to pravzaprav na prvem mestu [...] Osebno bom pri svojem delu zagotovo vpletel v moje delo analizo podjetniške ideje.«

(Učitelj, ŠC Ptuj)

»Do sedaj nisem delal na podjetništvu nič. Za dijake smo razmišljali samo to, da izpeljemo njihov predmet – podjetništvo so jih učili drugi. Zdaj pa vidim, da jih moram že tukaj [pri svojem predmetu, op. a.] usmerjati v podjetniško razmišljanje, pri predmetu podjetništvo pa bodo dobili teoretična pravila.«

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Nov pogled na podjetništvo in vpogled v razvijanje podjetniške ideje je pri nekaterih učiteljih povzročil, da si, kot pravi ena od učiteljic *»več drznem in upam, razširjam svoj način učenja«*.

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

V projektu so učitelji spoznavali, da so za razvijanje podjetniške ideje potrebni ustvarjalnost, samoiniciativnost in vizionarstvo, zato pravi ena od učiteljic, da bo *»dala dijakom dosti večjo možnost ali pa svobodo, da sami izbirajo, kaj njih najbolj vleče, pa kaj se njim zdi najbolj interesantno.«* In nadaljuje: *»Ne bom jih ukalupljala v nek sistem [...] ampak naj sami ugotovijo, kar smo lani ugotavljali skozi projekt, da je predvsem pomembno, da je prava ideja tista, ki je izvedljiva, ki jo kupci ali stranke želijo ...«*

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

Drug vsebinski sklop, ki smo ga v odgovorih učiteljev prepoznali, tvorijo vsebine, povezane s pridobivanjem novih znanj, ki jih bodo lahko prenesli na dijake. Kot pravi ena od učiteljic *»je kar izziv, da iste vsebine učim na drugačen način.«*

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

Več učiteljev je omenilo pomen primerov dobrih praks, ki so jih predstavljali podjetniki. Eden od učiteljev na primer pravi: *»Spet bi pohvalil te primere dobre prakse, kako se jih da tudi uporabiti kot primer dijakom, ko poučuješ, zakaj, kako, zakaj poštenje, zakaj točno ti koraki, zakaj je pomembno vzpostaviti*

odnos s kupci in vse te stvari ... Seveda so vse to nova znanja, ki smo jih dobili in jih bomo vključevali.»
(Učitelj, BC Naklo)

Pomen, ki ga učitelji pripisujejo vplivu projekta na njihovo delo, je tudi v spoznavanju tega, kaj počnejo drugi učitelji in kako delujejo kot mentorji: *»[...] zelo zanimivi so mi bili ti primeri iz prakse, ki so jih predstavili podjetniki. In pa seveda različni pristopi k mentoriranju, ki jih vidiš pri drugih učiteljih oziroma ki so nam jih predstavili tudi na delavnicah.»*

(Učiteljica, BC Naklo)

Kako pomembne so nove vsebine za delo učitelja, kaže naslednja izjava:

»Zelo sem bila vesela, da sem dobila nova znanja, uvid, izkušnje. Mislim, da vse to vpliva na učitelja, da je lahko bolj suveren, bolj konkreten pri poučevanju.»

(Učiteljica, BC Naklo)

Zapise štirih učiteljev smo združili v kategorijo nadgradnja obstoječega dela. Učitelji so poskušali razmišljati, katere od teh vsebin, s katerimi so se seznanili v projektu, so v delo že vključevali in kaj bi lahko še izboljšali in dodali.

»S projektom sem dobil potrditev ali pa nadgradnjo, kaj bi se dalo še več [...] Glede na prejšnje izkušnje čutim nadgradnjo na različnih področjih kot npr. marketing, promocija, strateško načrtovanje, poenostavitev te dokumentacije, ki se mi je zdela prej preobsežna, pa smo videli pri projektu, da se da zelo poenostavit in dijakom približat ta poenostavljen način.»

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

»Jaz sem prej že delal podobne naloge, ampak zdaj v bistvu razmišljam v tej smeri, da je treba nekaj narediti, kar boš lahko prodal [...] To je zdaj cilj in zdaj imamo to vedno v mislih.»

(Učitelj, ŠC Ptuj)

Eden od učiteljev je povedal, da imajo konkretne izkušnje, saj so dijaki za znanega kupca izvedli nalogo in so izdelek tudi prodali: *»Projektne naloge, ki smo jih delali z dijaki, so bile približno v to smer že zapeljane, zato ker smo vedno delali projektne naloge za znanega kupca«,* vendar vidi dodano vrednost znanj, ki jih je pridobil v tem projektu, predvsem v tem, *»da nikoli ne smeš popustiti, pa četudi ti spodleti, ne smeš vreči puške v koruzo«* in nadaljuje, da je med izvajanjem projekta večkrat pomislil, da je treba *»vedno vztrajati, vztrajati«.*

(Učitelj, BC Naklo)

2.3.2 Splošna vprašanja o izkušnjah učiteljev

2.3.2.1 Izkušnje z dijaki na delavnicah

Učiteljem smo zastavili vprašanje, kaj jim je najbolj ostalo v spominu oziroma kaj jih je najbolj presenetilo na delavnicah z dijaki in kaj bodo uporabljali pri svojem delu za naprej. Na podlagi njihovih odgovorov smo oblikovali tri vsebinske kategorije, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Tabela 10: Kaj je učitelje najbolj presenetilo na delavnicah z dijaki

	f	f%
Sodelovanje med dijaki, njihova iniciativnost in kreativnost	5	18,5
Sodelovanje med dijaki in učiteljem in dijaki in podjetnikom	13	48,1
Motiviranost dijakov	6	22,2
Drugo	3	11,1
Skupaj	27	100,0

Največ učiteljev je v svojih zapisih poročalo, da so bili presenečeni, kako dobro so dijaki z njimi sodelovali in kako dobro so sodelovali s podjetnikom, ki je bil vključen v njihov projekt.

»Zanimivo mi je bilo, kako smo se poenotili, da smo združevali moči in nekaj hoteli skupaj narediti – ne kot učitelj in dijaki, ampak bolj kot tim.«

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

»Pri delavnicah je bilo recimo to super, ker so se dijaki res vživeli, razmišljali so, spustili so se v kontakt s tistimi, ki so predavali ...«

(Učitelj, BC Naklo)

Učitelji so poudarjali odprtost dijakov, *»sproščen odnos med dijaki in učitelji«* (Učiteljica BC Naklo), saj so dosegli *»tako povezavo drug z drugim«* (učiteljica, ŠC Ptuj), pri čemer so se *»počasi vsi, tudi dijaki sprostiti, da so si upali govoriti pred nami«*.

(učiteljica, BC Naklo)

Ti na novo vzpostavljeni odnosi pomenijo tudi možnost za boljše spoznavanje dijakov, njihovih interesov in zmožnosti v novih okoliščinah: *»Ko delam v razredu z dijaki, so včasih malo zaprti, tukaj, na teh delavnicah so se kar odprli. Marsikaj sem potem izvedel o njih. Komunikacija je bolj tekla, ni bilo tistega odnosa 'ti si učitelj, jaz sem dijak', zadržkov ni bilo. Nekako smo se bolj združili.«*

(Učitelj, ŠC Ptuj)

Šest učiteljev je v svojih odgovorih poudarilo predvsem veliko motiviranost dijakov. Ta jih je presenetila, saj so svoje dijake doživeli čisto drugače kot v razredu.

»Na začetku me je bilo strah, potem pa sem bila pri svojih dijakih prijetno presenečena. Potem pa so me zelo presenetili tudi vsi ostali dijaki s svojo motiviranostjo.«

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

»Spomnim se preskoka pri dijakih, iz tistega 'pusti me, ne me gledat' do tega, ko so se začeli vključevati, ko so bili toliko zmotivirani, da so se z veseljem lotili teh nalog ...«

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Preplet motivacije, dobrega sodelovanja z učitelji in podjetniki je po mnenju petih učiteljev vodil tudi do dobrega sodelovanja med samimi dijaki, ki so pokazali veliko mero samoiniciativnosti in kreativnosti, kar je izrazil učitelj iz ŠC Ptuj: *»Presenečen sem bil, koliko energije je v dijakih in koliko različnih idej je bilo.«*

Sodelovanje med dijaki v okviru projekta je presevalo njihovo običajno skupinsko dinamiko v razredu: *»Predvsem me je presenetilo njihovo sodelovanje na delavnicah. Šli so ven iz profila razrednega obnašanja, bili so bolj sproščeni, šli so raziskovat stvari [...] Delavnice so bile izredno spodbudne, začeli so kreativno razmišljati in sodelovati. To me je najbolj presenetilo – to sodelovanje dijakov.«*
(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Na vprašanje, katera znanja, ki so jih pridobili na delavnicah z dijaki v okviru projekta *Vrata odpiram sam*, bodo učitelji uporabljali pri delu z dijaki naprej, je bil najpogostejši odgovor, da bodo uporabljali eno od metod, ki so se je naučili na delavnicah, npr.: delo s skupino, način, kako motivirati dijake, kako izdelati profil dijaka, različne tehnike nastopanja, sproščanja. Več učiteljev je omenilo uporabnost modela *kanvas*. Nekateri učitelji so bili v odgovorih bolj splošni: *»dijakom bom pustil prosto pot, čim manj omejevanja, čim več svobode«* (učitelj, ŠC Novo mesto), ena od učiteljic pravi, da po izkušnji v projektu *»bistveno bolj sproščeno pristopam k učnim uram«*, (učiteljica, BC Naklo), učitelj iz BC Naklo pa bo uporabil to, *»kako iskati idejo, kako jo razvijati [...] te stvari so zelo uporabne. Nek model je in ta model bi se dalo uporabljati naprej.«*

2.3.2.2 Izkušnje učiteljev na superviziji

Učiteljem smo zastavili vprašanje, kaj jim je najbolj ostalo v spominu oziroma kaj jih je najbolj presenetilo na delavnicah z dijaki in kaj bodo uporabljali pri svojem delu za naprej. Na podlagi njihovih odgovorov smo oblikovali tri vsebinske kategorije, ki jih predstavljamo v nadaljevanju. Naslednje vprašanje o izkušnjah v projektu, ki smo ga zastavili učiteljem, je bilo povezano s supervizijami z učitelji. Zanimalo nas je, kaj je učiteljem najbolj ostalo v spominu oziroma kaj jih je presenetilo in katere dobre izkušnje bodo prenesli v svoje delo z dijaki. Vsebinsko raznolike proste odgovore smo strnili v štiri kategorije, v katere smo uvrstili pomensko sorodne vsebine.

Tabela 11: Izkušnje učiteljev na superviziji

	f	f%
Sodelovanje med učitelji	13	50,0
Izmenjava mnenj med učitelji in s podjetniki	3	11,5
Tipi osebnosti za oblikovanje timov	6	23,1
Drugo	4	15,4
Skupaj	26	100,0

Na zastavljeno vprašanje je odgovorilo 26 vprašanih učiteljev, polovica med njimi je poudarila predvsem pomen sodelovanja med samimi učitelji, zavedanje, da se srečujejo s podobnimi problemi in poskuse tvornega iskanja rešitev. Več učiteljev je omenilo, da se s svojimi kolegi sicer srečujejo v zbornici, vendar drug za drugega ne vedo natančno, kaj in kako kdo dela v razredu. Ena od učiteljic npr. pravi, da jo je na supervizijah najbolj presenetilo to, da se *»učitelji recimo poznamo s centra že leta in leta, po dvajset let učimo na centru, pa se nismo poznali«*.

(učiteljica, ŠC Ptuj)

Tudi odgovor učitelja iz ŠC Novo mesto kaže na to, da sodelovanje med učitelji ni nujno praksa, ki bi jo šole samoumevno gojile: *»Učitelji običajno ne sodelujemo toliko med sabo. Tukaj pa je bilo to potrebno. Presenetila me je iskrenost določenih ljudi in to, da so pokazali svojo človeško plat.«* Ravno to po mnenju ene od udeleženk predstavlja dodano vrednost supervizij z učitelji, saj pravi, da so imeli *»podobne dileme, pa je potem lažje, ko vidiš, da nisi sam. Potem smo se več pogovarjali tudi v zbornici in se skozi pogovore včasih kar pokaže kakšna rešitev. To sodelovanje mi je bilo res všeč.«*

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

Učitelji so poudarili prednosti sodelovanja v timu, ki omogoča iskanje rešitev na podlagi raznolikih pogledov posameznikov: *»Skupaj smo bili zbrani različni ljudje, ampak smo potem vseeno nekako skupaj funkcionirali in našli neko skupno nit, po kateri smo potem vsi skupaj delali [...] Zdi se mi, da smo dobili veliko izkušenj za delo v timu z različnimi ljudmi.«*

(Učiteljica, ŠC Ptuj)

Podobno mnenje je izrazil tudi učitelj iz ŠC Novo mesto: *»Zdelo se mi je uporabno, da se pogovorimo o zadevah z različnih pristopov in skupaj iščemo rešitve.«*

In dalje: *»Vidim, kako je dejansko koristna ta komunikacija med zaposlenimi na isto temo, ker smo imeli iste probleme, pa kako jih je vsak reševal. Se pravi, vsak je z drugačnega stališča povedal, kako bi rešil neko temo oziroma vprašanje.«*

(Učitelj, BC Naklo)

Podoben vsebinski sklop predstavljajo izjave učiteljev, povezane npr. z evalvacijo in izmenjavo mnenj med učitelji: *»Zapomnil sem si evalvacijo – pogovor, veliko je bilo evalviranja, izmenjave mnenj med učitelji [...] V spominu mi je ostal modul o tem, da se moramo naučiti poslušati, se včasih ustaviti in znati prisluhniti tako drugim kot sebi.«*

(Učitelj, ŠC Ptuj).

Ne samo sodelovanje s kolegi s svojega šolskega centra in svoje šole, učiteljem se je zdelo, da so pridobili nova znanja in izkušnje tudi s tem, da so se srečevali z učitelji iz drugih šol in centrov. Tako pravi eden od učiteljev: *»Dosti vredno se mi je zdelo, da smo se srečevali učitelji iz različnih šol, nisem imel pojma, kaj npr. počnejo na ekonomski šoli. Dobil sem pogled, da še zdaleč ni dovolj samo tehnika. Različne šole so imele popolnoma različne pristope.«*

(Učitelj, ŠC Ptuj)

Šest učiteljev se je v svojih odgovorih osredotočilo predvsem na delavnice, na katerih so na podlagi določanja osebnostnih tipov izbrali posameznike v time: *»Najbolj mi je ostalo v spominu [...], ko nam je predavateljica predstavljala različne tipe ljudi in poudarila, da je zelo pomembno, da se v timu najdejo različni ljudje, kajti samo tako lahko gre tako kompleksno delo na projektu naprej.«*

(Učiteljica, ŠC Ptuj)

»Meni konkretno je najbolj ostalo v spominu tisto [...], ko smo po črkah tipe določili. Kateri je tisti, ki je za skupinsko delo, kateri je tisti, ki nekaj v ozadju dela, pa pridno dela, kateri je tisti, ki naprej vodi in da se da tako določiti tudi dijake.«

(Učiteljica, BC Naklo)

Na vprašanje, katere izkušnje in znanja s supervizij bodo učitelji uporabili za nadaljnje delo z dijaki, je večina odgovorila, da bodo uporabili izkušnje z delom v skupini, timu: *»To mi je bilo zanimivo, ko smo delali v skupinah. To lahko uporabljam naprej pri oblikovanju timskega dela.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

In dalje: *»V spominu mi je ostala vaja s palico za timsko delo – to imam namen narediti tudi pri pouku. Skupinsko delo s slikicami tudi da misliti.«*

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

Pa še stavek učiteljice iz ŠC Ptuj: *»Ravno to iskanje zaveznikov v timu bom uporabljala naprej.«*

Ena od učiteljic pa je poudarila pomen evalvacije vsake učne ure, ki služi refleksiji: *»Vprašalniki na koncu posameznega srečanja – tudi sama se lahko vprašam na koncu ure: kakšna je bila moja ura?«*

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

Ideje, ki jih bodo prenesli v razred, so povezane tudi s supervizijo v obliki evalvacije, npr. : *»Poskušala bom uvesti v razredu, da bomo po posameznih projektih z dijaki naredili takšne mini supervizije, kaj je bilo dobro, kaj je bilo slabo, kaj lahko izboljšamo.«*

(Učiteljica, BC Naklo)

Nekaj učiteljev je menilo, da bodo poskušali več sodelovati s kolegi, izmenjevati ideje in priti na ta način do boljših rešitev.

2. 3. 2. 3 Izkušnje pri sodelovanju s podjetniki

Kot smo lahko razbrali iz odgovorov učiteljev (tabela 9) na vprašanje, kaj je v projektu *Vrata odpiram sam* najbolj vplivalo na njih kot učitelje in mentorje, je 10 od 27 učiteljev ugotavljalo, da so v tem projektu pridobili nov pogled na podjetnike in podjetništvo. V nadaljevanju smo jih vprašali, kakšne izkušnje so imeli v konkretnih stikih s podjetniki, kaj jih je najbolj presenetilo oziroma kaj jim je najbolj ostalo v spominu.

Tabela 12: Izkušnje pri sodelovanju s podjetniki

	f	f%
Pripravljenost podjetnikov za sodelovanje	6	21,4
Konkretni primeri uspešnih praks	5	17,9
Osebnostne lastnosti podjetnikov	13	46,4
Drugo	4	14,3
Skupaj	28	100,0

Skoraj polovica učiteljev je v svojem odgovoru na vprašanje, kaj jim je ostalo najbolj v spominu pri sodelovanju s podjetniki, navedla njihove osebnostne lastnosti, predvsem odkritost, odprtost in vztrajnost. Kot pravi eden od učiteljev, je bilo *»veliko vredno to, da so se odprli in povedali svoje zgodbe – tako pozitivne kot negativne in smo jih z dijaki res začutili.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Podobno ugotavlja učiteljica iz BC Naklo: *»Zagotovo so mi vsi ostali v spominu [...] Vsak s svojo karizmo, s svojo zgodbo, s tem, kako niso bili nič in kako so se povzpeli, kako se da, da je samo potrebno vztrajati.«*

Da mu je bila pri podjetnikih najbolj zanimiva *»njihova zagnanost [...] Ta zagnanost, recimo, to kaj njih vodi, da vseeno niso obupali, da niso opustili teh svojih idej [...] To me je fasciniralo, ti fantje so to pač tako počeli,«* zapiše učitelj iz ŠC Ptuj.

Enega od učiteljev je presenetila *»iskrenost določenih ljudi in to, da so pokazali svojo človeško plat.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Učiteljica iz BC Naklo je omenila *»njihovo prepričanje, zaupanje, da tisto, kar počnejo, delajo v dobro mnogih, ne samo v svoje dobro in da so izredno samozavestni in te samozavesti ne skrivajo v sebi, ampak jo izžarevajo.«*

Odgovore šestih učiteljev smo strnili v vsebinski sklop, ki smo ga poimenovali pripravljenost podjetnikov za sodelovanje. Učitelji so ga pravzaprav povezali z osebnostnimi lastnostmi podjetnikov, s katerimi so sodelovali: *»Presenečen sem bil nad njihovo odprtostjo in pripravljenostjo pomagati. Mogoče sem si prej predstavljal, da podjetniki bolj skrivajo svoje stvari, pa so bili zelo odprti in pripravljeni pomagati.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

En učitelj je bil prevzet, ker so si podjetniki kljub obilici dela s svojimi podjetji *»vzeli čas in delili svoje poglede in izkušnje z nami – dijaki in učitelji.«*

(Učitelj, ŠC Ptuj)

Druga učiteljica je omenila dostopnost podjetnikov, ki so jim bili ves čas na voljo in »pripravljeni pomagati na vse možne načine ...«

(Učiteljica, BC Naklo)

Pet učiteljev je v svojih odgovorih poudarilo predvsem to, da so podjetniki dajali dijakom konkretne, uporabne nasvete, jih vodili in usmerjali in jim pokazali tudi na konkretnem primeru, kako podjetje deluje.

Na vprašanje, kaj iz izkušenj pri sodelovanju s podjetniki bodo prenesli naprej, na svoje delo z dijaki, večina učiteljev ni podala konkretnega odgovora, tisti, ki so odgovorili, so omenili pomen povezovanja v timu nasploh, nekateri so izrazili željo, da bi še kdaj sodelovali s podjetniki. Nekaj učiteljev pa je povedalo, da bodo poskušali pri dijakih spodbujati vztrajnost, da ne bodo obupali pri prvih neuspehih.

2.3.2.4 Kaj je učiteljem v projektu *Vrata odpiram sam* predstavljalo največji izziv

To je eden prvih projektov, ki je na tak način vključeval intenzivno sodelovanje s podjetniki, zato nas je zanimalo, kaj je v okviru projekta učiteljem predstavljalo največji izziv in kaj bi naredili drugače. Tudi na to vprašanje so učitelji prosto odgovarjali, zato smo poskušali njihove vsebinsko sorodne odgovore strniti v posamezne kategorije, predstavljene v tabeli 13. Ker so bili odgovori učiteljev precej raznorodni, je največ odgovorov razporejenih v kategorijo drugo. Nekatere od odgovorov prikazujemo v nadaljevanju.

Tabela 13: Kaj je učiteljem predstavljalo največji izziv in kaj bi naredili drugače

	f	f%
Bolj jasno opredeljeni cilji	6	23,1
Motivacija dijakov	5	19,2
Izbira dijakov za projektno nalogo	4	15,4
Drugo	11	42,3
Skupaj	26	100,0

V svojih odgovorih je šest učiteljev zapisalo predvsem to, kaj jih je na začetku motilo oziroma kaj bi naredili drugače. Povedali so, da jim ni bilo čisto jasno, kaj je pravi namen projekta in kakšen je zastavljen cilj: »V začetku nismo točno vedeli, kaj početi. Določene dogodke in vsebine smo prehiteli – to bi spremenil. Da imamo nek uvod v projekt, da imamo dovolj informacij, da lahko stvari vemo vnaprej in ne prehitavamo.«

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Drugi učitelj pravi, da »so bile mogoče kritike na to temo, da učitelji nismo vsega vnaprej vedeli«.

(učitelj, BC Naklo)

Eden od učiteljev omeni, da bi se, če bi začel še enkrat, *»bolj organizirano lotil projekta«* (učitelj, ŠC Novo mesto), drug pa meni, da si *»mogoče čisto na začetku nismo ravno prave naloge vzeli, kar se je potem izkazalo«*.

(učitelj, ŠC Ptuj)

Med odgovori učiteljev jih pet izstopa po tem, ker so kot glavni izziv v projektu videli svojo vlogo pri motiviranju dijakov. Kot se je slikovito izrazila ena od učiteljic: *»Izziv je bil, kako te otroke, ki so bili recimo do štirih v tem teku šolanja dosti nemotivirani, kako jih v pogon spraviti.«*

(Učiteljica, BC Naklo)

Učitelj iz BC Naklo meni podobno: *»Največji izziv mi je bil, da bomo z dijaki res to naredili, pa s čim manjšimi mukami, pa s čim manjšimi trenji ...«*

Na odgovore učiteljev, kako motivirati dijake, se navezuje tudi sklop odgovorov, v katerih učitelji kot največji izziv pojmujejo oblikovanje projektne skupine: *»Največji izziv je bil zame izbira samih dijakov. Zaradi tega, ker smo v zelo kratkem času morali pridobiti dijake za ta projekt. In potem je bil zame to največji izziv, kako navdušiti oziroma pridobiti res tiste dijake, ki bodo z navdušenjem sodelovali ...«*

(Učiteljica, ŠC Ptuj)

Zanimiv je razmislek enega od učiteljev, ki pravi, da je imel tokrat *»pri sebi dva odlična dijaka,«* da pa bi poskušal biti tudi *»bolj drzen in bi si upal izbrati kakšnega dijaka, ki ima morda slabši uspeh, pa ima tiste iskricice v očeh in bi mogoče s tem našel tisto njegovo področje ...«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Med odgovori, ki jih nismo mogli razvrstiti v nobeno od vsebinskih kategorij, predstavljamo v nadaljevanju nekaj najbolj zanimivih.

»Največji izziv mi je bilo javno nastopanje. Učiteljica sem sicer že 25 let, ampak je vseeno problem pred odraslimi, pa pred sodelavci tudi.«

(Učiteljica, ŠC Ptuj)

»Na šoli bi morali dati več časa pri izbiranju naloge [...] Če bi šel v to še enkrat, bi že pol leta prej izbral ideje.«

(Učitelj, ŠC Ptuj)

»Dijake bi usmeril k podjetniku, ker vidim največji plus, da bi izdelek toliko finaliziral, da bi bil dejansko pripravljen za trg.«

(Učitelj, ŠC Ptuj)

»Največji izziv mi je bil odziv na razstavo, ki smo jo postavili. Presenečen sem bil, da sta bila dijaka takoj za to, da postavimo razstavo. Ponosna sta bila, da so si zadeve, ki sta jih naredila, lahko ogledali njihovi družinski člani in prijatelji in to v eminentnih ustanovah.«

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

2.3.3 Razvoj samoiniciativnosti in podjetnosti

2.3.3.1 Kako je projekt vplival na učiteljev pogled na podjetništvo

Naslednje vprašanje, ki smo ga učiteljem zastavili, je bilo, v kolikšni meri je projekt *Vrata odpiram sam* vplival na njihov pogled na podjetništvo.

Tabela 14: Vpliv projekta na učiteljev pogled na podjetništvo

	f	f%
Sploh ni vplival	1	3,6
Malo je vplival	3	10,7
Dokaj je vplival	12	42,9
Zelo je vplival	12	42,9
Skupaj	28	100,0

Da projekt na njegov pogled na podjetništvo sploh ni vplival, je navedel en učitelj. Trije pravijo, da je bil ta vpliv nizek oziroma ga je bilo malo. Najpogosteje sta bila izbrana odgovora, da je projekt na učiteljev pogled na podjetništvo dokaj vplival oziroma je zelo vplival. Ko smo pogledali, ali se učitelji z manj in več let delovne dobe razlikujejo glede tega, kako so ocenili vpliv projekta na njihov pogled na podjetništvo, smo ugotovili, da razlike med mlajšimi in starejšimi sicer obstajajo, vendar niso statistično pomembne. Podatki so prikazani v tabeli 15.

Tabela 15: Delovna doba in vpliv projekta na učiteljev pogled na podjetništvo

Delovna doba		Ali je projekt vplival na učiteljev pogled na podjetništvo				Skupaj
		sploh ni vplival	malo je vplival	dokaj je vplival	zelo je vplival	
do 20 let	f	1	1	4	7	13
	f%	7,7 %	7,7 %	30,8 %	53,8 %	100,0 %
20 let in več	f	0	2	8	5	15
	f%	0,0 %	13,3 %	53,3 %	33,3 %	100,0 %
Skupaj	f	1	3	12	12	28
	f%	3,6 %	10,7 %	42,9 %	42,9 %	100,0 %

Iz podatkov v tabeli 15 vidimo, da več kot polovica mlajših učiteljev (ki imajo do 20 let delovne dobe) meni, da je ta projekt nanje imel zelo velik vpliv, med starejšimi učitelji je takšnih ena tretjina.

Nadalje smo učiteljem zastavili vprašanje, kako je (če je) ta projekt vplival na njihov pogled na podjetništvo. Na to vprašanje je odgovorilo 24 učiteljev, temeljne poudarke lahko strnemo v dva sklopa: da se jim je odprl nov pogled na podjetništvo, pri čemer so ugotovili, da jim manjka še veliko znanj o tej tematiki, ki jih morajo še pridobiti. Ena od učiteljic je npr. zapisala, da so se njej in dijakom *»odprle meje v glavi«* in da vidi *»ogromno možnosti v podjetništvu na področjih, ki so povezana z zdravjem, naravo ...«*

(Učiteljica, ŠC Novo mesto)

Drug učitelj pa pravi, da prej podjetništva ni poznal, zdaj pa si *»lažje predstavlja[m], kako sploh nekaj začeti in na kaj vse je potrebno paziti – od izbire ideje pa do tega, da ne narediš napake čisto pri koncu.«*

(Učitelj, ŠC Ptuj)

Nekateri učitelji so, kot že rečeno, spoznali, da jim na področju podjetništva manjka še veliko znanja: *»Predvsem sem spoznal, da premalo vem.«* (Učitelj, ŠC Novo mesto) In še povedna izjava drugega učitelja s tega šolskega centra: *»Moram več delati na sami teoriji podjetništva [...] Začutil sem potrebo po tem.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Nov pogled na podjetništvo pa je pri nekaterih učiteljih povzročil tudi nov način razmišljanja. Eden od učiteljev tako pravi: *»Bolj podjetno razmišljam.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Ena od učiteljic pa ugotavlja, da bo dijakom *»lažje predstavila smisel, namen teh kompetenc, ki jih podjetništvo razvija«*.

(učiteljica, ŠC Novo mesto)

2. 3. 3. 2 Učiteljev pogled na razvijanje kompetence samoiniciativnost in podjetnost pri dijakih

Eden od temeljnih ciljev projekta *Vrata odpiram sam* je spodbujanje samoiniciativnosti in podjetnosti med mladimi. Zato nas je zanimalo, kakšen je po zaključku projekta pogled učiteljev na razvoj te kompetence.

Vsi učitelji, brez izjeme, so odgovorili, da je kompetenca samoiniciativnost in podjetnost tista, ki jo je treba v procesu izobraževanja razvijati, ker *»so časi taki, da je to nujno in absolutno potrebno«*.

(učitelj, ŠC Ptuj)

Da pa podjetniške kompetence ne razumejo ozko, zgolj z vidika ustanavljanja podjetja ali kaj podobnega, kaže izjava ene od učiteljic: *»Mislim, da je [razvijanje kompetence podjetnost in samoiniciativnost, op. a.] nujno potrebno, tudi če ne bodo podjetniki kot samostojni podjetniki. Podjeten moraš biti, če se hočeš kjerkoli uveljaviti, to mislim, da je to. Pa samoiniciativen moraš tudi biti, ker [...] če hočeš uspeti, moraš biti kar precej samoiniciativen in pa podjeten.«*

(Učiteljica, ŠC Ptuj)

Kar nekaj učiteljev je poudarilo, da je šola tista, ki ima ključno funkcijo pri razvoju kompetence podjetnosti in samoiniciativnosti, vendar morajo tudi učitelji sami premisliti o tem, kako bodo dijake k samoiniciativnosti in podjetnosti spodbujali in kako bodo to počeli, saj, kot pravi ena od učiteljic, »v šoli jim mi preveč samo damo, daj to pa to, ne rabijo kaj dosti razmišljat, biti iniciativni, inovativni...«

(Učiteljica, ŠC Ptuj)

Druga učiteljica meni podobno: »Absolutno, nujno je potrebno razvijati te kompetence, pri vsakem posamezniku, predvsem samoiniciativnost, kar pa verjetno potrebuje določeno 'kilometrino' [...] Zdaj je bolj na strani učiteljev, mislim, pustimo se prepričati dijakom, da vprašajo 'ja pa dajte vi predlagat', pa saj predlagaš, ampak potem to ni več toliko samoiniciativno.«

(Učiteljica, BC Naklo)

Izkušnjo, kako je takšno situacijo reševal podjetnik, s katerim sta dijakinji sodelovali, kaže naslednja izjava: »Od začetka sta zelo čakali na navodila. Potem pa, tudi ko ju je naš podjetnik spodbudil, sta že kar sami dobili neke ideje [...] začeli sta razmišljati drugače o določenih stvareh in gledati res bolj podjetno, kar vživel sta se v to, da je pravzaprav od njiju odvisno, ali bosta uspeli ali ne ...«

(Učiteljica, ŠC Ptuj)

Zanimiva je izjava učitelja iz ŠC Novo mesto, ki opozarja na to, da je pri dijakih treba spremeniti pogled na podjetništvo in podjetnike, ki so v medijih pogosto (predvsem ob izbruhu afer) prikazani negativno: »Danes primanjkuje pozitivne samopodobe, zaupanja vase, vpliv medijev je negativen. Tako je dijakom težko predstaviti lastnosti dobrega vodje, podjetnika, menedžerja ... zaradi vsega vpliva iz okolja imajo dijaki izredno negativen pogled na to. Sliko podjetnika povezujejo s krajo, vsak uspeh je sumljiv.«

Tudi zato je zelo pomembno, da dijaki s tovrstnimi učnimi vsebinami razvijajo kompetenco podjetnost in samoiniciativnost, ki jo je treba razumeti tudi v vzgojnem vidiku. Kot pravi eden od učiteljev, je pomembno, da bi se pri dijakih »samoiniciativnost razvila, da bi jim privzgojili zavedanje timskega dela, vrednote kolegialnosti. Da se znajo povezovati in sodelovati. Ta vzgojni vidik se mi zdi zelo pomemben.«

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

2. 3. 3. 3 Spremenjeni način, oblike in vsebine učiteljevega dela zaradi vpliva projekta *Vrata odpiram sam*

Zadnje vprašanje, ki smo ga zastavili učiteljem, je bilo, ali bodo v naslednjem šolskem letu spremenili načine, oblike in vsebine dela z dijaki in ali bi to lahko pripisali vplivu projekta.

Štirje učitelji so izbrali odgovor, da ne bodo ničesar spreminjali, ker so že pred vključitvijo v projekt pri dijakih spodbujali samoiniciativnost in podjetnost, ena učiteljica ni izbrala nobenega odgovora, ker se bo upokojila. 23 učiteljev pa je izbralo odgovor, da bodo svoje delo z dijaki spremenili, pri čemer smo jih prosili, naj navedejo, kako nameravajo to storiti. Njihove odgovore lahko strnemo v štiri vsebinske kategorije (tabela 16):

Tabela 16: Na kakšen način bodo učitelji spremenili svoje delo

	f	f%
Dijakom prepustiti več samoiniciativnosti, iskanje lastnih interesov	8	34,8
Povezovanje s podjetniki in podjetji	3	13,0
Podobne projektne naloge	6	26,1
Uvedba konkretnih modelov, metod, načinov dela	6	26,1
Skupaj	23	100,0

Osem učiteljev je podalo splošen odgovor, da bodo pri dijakih razvijali podjetnost, jih spodbujali k samoiniciativnosti in iskanju lastnih interesov: *»Kar se tiče samega poučevanja, [...] sigurno jih bom večkrat pohvalil, spodbujal k odkrivanju neznanega, da bodo vedeli, kje še lahko dobijo informacije, če želijo. Rad bi jih navdušil za predmet, da to res počnejo iz želje po znanju, ne zato, ker morajo.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Šest učiteljev je navedlo, da bodo pri svojem nadaljnjem delu z dijaki delali projektne naloge na podoben način, kot so nastajale v projektu *Vrata odpiram sam*: *»Sicer sem dijake že pred tem spodbujala k samoiniciativnosti in podjetnosti, zdaj pa jih bom še bolj, da bo skoraj pri vsakem modulu nastala podobna naloga.«*

(Učiteljica, BC Naklo)

Znanje in izkušnje, ki so jih učitelji pridobili v tem projektu, bodo uporabili za nadgradnjo tega, kar z dijaki že počnejo: *»Kar mislim nadgraditi – poleg tega, da si dijaki sami izberejo temo – bom vključil več razmišljanj o razvoju tega izdelka ali pa končnega cilja v neko mogoče tudi nadaljnjo aktivnost, poslovanje, poskus prodora na trg [...] do sedaj je bil fokus bolj v smeri izdelka, zdaj pa bo usmerjen tudi v podjetništvo.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Drugih šest učiteljev je v svojih odgovorih omenilo predvsem oblike, načine in metode dela, ki jih bodo uporabili pri delu z dijaki. Pri tem so navajali predvsem oblike skupinskega, timskega dela in delitev nalog v timu, eden od učiteljev je poudaril supervizijo po končanih projektih, drug pa je na splošno navedel *»več izkustvenega in praktičnega dela pri pouku.«*

(učiteljica, ŠC Ptuj)

Eden od učiteljev konkretno navaja, da je *»določene stvari že vgradil – kanvas, timsko delo, delitev vlog glede na tip delovanja, psihologijo vodenja ... vse to sem že vgradil v program. Metode obvladovanja skupine. Povezovanje dijakov, da jim dam čim več svobode pri izbiranju idej, da so kreativni, da jih vodiš tako, da so dijaki sami kreatorji vsega, kar se dogaja.«*

(Učitelj, ŠC Novo mesto)

Trije učitelji so kot spremembo, ki jo nameravajo uvesti, navedli sodelovanje s podjetjem in podjetniki. Eden od učiteljev se sicer zaveda »pomena, da se morata šolski prostor in podjetniški povezovati, ker se je podjetništvo v zadnjih letih spremenilo in se mora tudi šolski prostor temu prilagoditi ... Učitelji moramo to prenesti na dijake«, vendar obenem pravi, da še ne ve, kako natančno bo to izpeljal. (učitelj, ŠC Ptuj)

2. 4 SKLEPNE UGOTOVITVE

Glede na zastavljena temeljna vprašanja evalvacije projekta *Vrata odpiram sam* in glede na zastavljene cilje projekta, bomo v nadaljevanju poudarili temeljne ugotovitve raziskave.

1. Ocene učiteljev o vplivu projekta *Vrata odpiram sam* na motiviranost, samoiniciativnost, samostojnost, inovativnost dijakov v okviru izvajanja četrtega predmeta poklicne mature so pozitivne in visoke. Velik delež učiteljev se strinja s tem, da so dijaki v okviru izvajanja četrtega maturitetnega predmeta pridobili več znanja o podjetništvu kot pri drugih predmetih. Polovica učiteljev pa meni, da so bili dijaki v okviru njegovega izvajanja predvsem bolj motivirani. Učitelji so se v najmanjši meri strinjali s tem, da so dijaki v okviru izvajanja četrtega predmeta postali bolj samostojni.
2. Večina učiteljev je pri dijakih kot največjo spremembo, ki jo lahko pripišejo vplivu projekta, zaznala razvoj osebnostnih in socialnih kompetenc, v prvi vrsti so izpostavljali visoko motivacijo dijakov za delo v projektu. Skoraj tretjina učiteljev je menila, da so po njihovem mnenju dijaki dosegli največji premik v razumevanju in pogledu na lik podjetnika in na samo podjetništvo. Tretja sprememba, ki so jo učitelji opazili pri dijakih in jo pripisali vplivu projekta, je predvsem zavedanje o uporabnosti pridobljenega znanja o podjetništvu zaradi možnost poznejše samozaposlitve. Nasploh so učitelji, ki so pri dijakih opazili predvsem premik v smeri zavedanja pomena novih znanj za možnost poznejše samozaposlitve, poudarili to, kako se je pogled dijakov na znanje, ki so ga pridobivali v projektu in ki ga pridobivajo v šoli nasploh, spremenil, saj se je znanje prikazalo v drugačni, uporabni luči.
3. Med osebnostnimi kompetencami, ki so jih po ocenah učiteljev razvili dijaki, je več kot polovica učiteljev izbrala kreativnost, sledi ji odgovornost. Pogosto sta bili izbrani tudi osebnostni kompetenci vztrajnost in motiviranost. Pri ocenah, kako so te kompetence razvili učitelji sami, je slika zelo podobna. Tudi učitelji so najpogosteje izbrali kreativnost kot tisto kompetenco, ki so jo v okviru projekta najbolj razvili. Enako krat je bila pri učiteljih izbrana motivacija, sledita ji vztrajnost in odgovornost. Ugotovili smo tudi, da so se (samo)ocene učiteljev in učiteljeve ocene dijakov pri nekaterih kompetencah ujemale. Učitelji, ki so ocenili, da je odgovornost tista osebnostna kompetenca, ki so jo v okviru projekta razvili, so v večji meri razvoj te osebnostne kompetence opazili tudi pri dijakih. Podobno velja za kompetenco vztrajnost.

Med socialnimi kompetencami, ki so jih po ocenah učiteljev razvili dijaki, je na prvem mestu timsko delo. Sledi kompetenca komuniciranje, jezikovne spretnosti pa zasedajo tretje mesto. Kot socialno kompetenco, ki so jo dijaki v okviru projekta *Vrata odpiram sam* najmanj razvili, so učitelji ocenili kompetenco aktivno državljanstvo. Vsi so jo postavili na zadnje mesto. Podatki kažejo podobno sliko tudi pri učiteljih, le prvo in drugo mesto sta zamenjana.

Med podjetniškimi kompetencami, za katere učitelji ocenjujejo, da so jih dijaki razvili, je na prvem mestu kompetenca razvijanje timskega dela, sledi kompetenca poznavanje poslovnih procesov. Učitelji so tudi pri sebi ti dve podjetniški kompetenci prepoznali kot najpomembnejši od vseh, ki so jih razvili.

4. Na vprašanje, kako je sam projekt vplival na učitelje, na njihov način poučevanja in mentorstva, je največ učiteljev v svojih odgovorih poudarilo, da so v projektu dobili nov pogled na podjetništvo, kar je vplivalo tudi na njihov način dela. Drug vsebinski sklop, ki smo ga v odgovorih učiteljev prepoznali, tvorijo vsebine, povezane s pridobivanjem novih znanj, pridobljenih v projektu, ki jih bodo lahko prenesli na dijake. V tretjem sklopu so učitelji omenili nadgradnjo tega, kar že počnejo, katere od teh vsebin, s katerimi so se seznanili v projektu, so v delo že vključevali, kaj bi lahko še izboljšali in dodali.
5. Pri oceni delavnic z dijaki je največ učiteljev v svojih zapisih poročalo, da so bili presenečeni, kako dobro so dijaki z njimi sodelovali in kako dobro so sodelovali s podjetnikom, ki je bil vključen v njihov projekt. Šest učiteljev je v svojih odgovorih poudarilo predvsem veliko motiviranost dijakov. Preplet motivacije, dobrega sodelovanja z učitelji in podjetniki je po mnenju učiteljev vodil tudi do dobrega sodelovanja med samimi dijaki, ki so pokazali veliko mero samoiniciativnosti in kreativnosti.

Znanja, ki so jih pridobili na delavnicah z dijaki v okviru projekta *Vrata odpiram sam*, bodo učitelji uporabljali pri delu z dijaki naprej. Najpogosteje so navedli uporabo ene od metod, ki so se je naučili na delavnicah, npr. delo s skupino, način, kako motivirati dijake, kako izdelati profil dijaka, različne tehnike nastopanja, sproščanja. Več učiteljev je omenilo uporabnost modela *kanvas*.

6. Pri oceni supervizije z učitelji je polovica vprašanih poudarila predvsem pomen sodelovanja med samimi učitelji in zavedanje, da se srečujejo s podobnimi problemi. Učitelji so poudarili pomen izmenjave mnenj in različnih pogledov na probleme in možnosti iskanja tvornih rešitev. Nekaj učiteljev se je v svojih odgovorih osredotočilo predvsem na delavnice, kjer so na podlagi določanja osebnostnih tipov izbrali posameznike v time. Na vprašanje, katere izkušnje in znanja s supervizij bodo učitelji uporabili za nadaljnje delo z dijaki, je večina odgovorila, da bodo uporabili izkušnje z delom v skupini, timu.
7. Pri tem, kaj je učiteljem najbolj ostalo v spominu pri sodelovanju s podjetniki, je skoraj polovica učiteljev v svojem odgovoru navedla osebne lastnosti podjetnikov, predvsem odkritost, odprtost in vztrajnost. Pogosto so omenili tudi pripravljenost podjetnikov za sodelovanje in pa to, da so podjetniki dajali dijakom konkretne, uporabne nasvete, jih vodili in usmerjali in jim pokazali tudi na konkretnem primeru, kako podjetje deluje.
8. Ker je bil to eden prvih projektov, ki je na tak način vključeval intenzivno sodelovanje s podjetniki, smo ugotavljali, kaj je v okviru projekta učiteljem predstavljalo največji izziv in kaj bi naredili drugače. V svojih odgovorih je šest učiteljev zapisalo predvsem to, kaj jih je na začetku motilo oziroma kaj bi naredili drugače. Poudarili so, da jim ni bilo čisto jasno, kaj je pravi namen projekta in kakšen je zastavljen cilj. Pet učiteljev je glavni izziv projekta videlo v svoji vlogi pri motiviranju dijakov. Na odgovore učiteljev, kako motivirati dijake, se navezuje tudi sklop odgovorov, v katerih učitelji kot največji izziv omenijo oblikovanje projektne skupine dijakov, ki bo dovolj motivirana in pripravljena sodelovati, da bo projekt speljan do konca.

-
9. Večina učiteljev je na vprašanje, kako je projekt *Vrata odpiram sam* vplival na njihov pogled na podjetništvo, odgovorila, da je bil ta vpliv velik oziroma da je projekt dokaj močno vplival na njihovo razumevanje podjetništva. Na vprašanje, kako se ta vpliv kaže, sta izstopala dva temeljna poudarka, in sicer, da se jim je odprl nov pogled na podjetništvo, pri čemer pa učitelji ugotavljajo, da jim manjka še veliko znanj o tej tematiki, ki jih morajo še pridobiti.
10. Spodbujanje samoiniciativnosti in podjetnosti med mladimi je eden temeljnih ciljev projekta *Vrata odpiram sam*. Vsi učitelji, brez izjeme, ugotavljajo, da je kompetenca samoiniciativnost in podjetnost tista, ki jo je treba razvijati. Pri tem ima seveda ključno vlogo šola, pri čemer morajo tudi učitelji sami razmisliti o tem, kako bodo dijake k samoiniciativnosti in podjetnosti spodbujali. Razvijanje te kompetence pa seveda ni samo v funkciji pridobivanja znanj zaradi možnosti poznejše (samo)zaposlitve, ampak jo je treba razumeti tudi v njeni vzgojni funkciji, v smislu razvijanja sodelovanja, tovarištva in timskega dela.
11. Večina učiteljev, vključenih v raziskavo, je na vprašanje, ali bodo v naslednjem šolskem letu spremenili načine, oblike in vsebine dela z dijaki, odgovorila pritrdilno. Pri tem so poudarili, da bodo pri svojem nadaljnjem delu z dijaki delali naloge na podoben način, kot so nastajale v projektu *Vrata odpiram sam*. Znanje in izkušnje, ki so jih učitelji pridobili v tem projektu, bodo uporabili za nadgradnjo tega, kar z dijaki že počnejo. Nekateri učitelji so omenili predvsem oblike, načine in metode dela, ki jih bodo uporabili pri delu z dijaki. Pri tem so navajali predvsem oblike skupinskega, timskega dela in delitev nalog v timu, eden od učiteljev je poudaril supervizijo po končanih projektih. Trije učitelji so kot spremembo, ki jo nameravajo uvesti, omenili sodelovanje s podjetjem in podjetniki.

3.

PRIPOROČILA

Glavna značilnost projekta *Vrata odpiram sam* je bilo povezovanje šol s podjetji oz. z gospodarstvom, v okviru katerega so se srečali s podjetniki tako dijaki kot učitelji. V šolskem letu 2014/15 se je na štirih delavnicah srečalo 30 učiteljev iz treh šolskih centrov (ŠC Novo mesto, ŠC Ptuj in BC Naklo) s 46 podjetniki, ki so svoje znanje in izkušnje prenesli na 85 dijakov. Rezultat v obliki 44 raziskovalnih nalog je po obsegu daleč presegel pričakovanja, prav tako pa tudi po kakovosti idej in predstavitvi izdelanih nalog. Bistven rezultat je tudi tiskan priročnik za učitelje *Izvedba četrtega predmeta na poklicni maturi – s poudarkom na ključni kompetenci samoiniciativnost in podjetnost*, ki vsebuje priporočila za pripravo in izvedbo četrtega predmeta na poklicni maturi, analizo vključenosti ključne kompetence samoiniciativnost in podjetnost v predmetne kataloge ter metodologijo izpeljave projektne naloge s praktičnimi primeri. V okviru projekta so nastale še spletne strani, ki lahko služijo kot vir idej, na spletu pa je objavljen tudi priročnik v pomoč učiteljem in strokovnjakom za spodbujanje podjetništva med mladimi.

Evalvacije teh aktivnosti ter njihovih učinkov na udeležence projekta so zelo pozitivne ter utemeljujejo smiselnost in nujnost nadaljevanja tovrstnih projektov. Pri njihovem načrtovanju je pomembno, da se ohranijo pozitivni temelji, ki so bili zgrajeni v projektu *Vrata odpiram sam*, ter da se projekt širi v izbrane ciljne skupine. V nadaljevanju zato povzemamo glavne značilnosti projekta po ključnih ciljnih skupinah ter na tej osnovi podajamo nekatera priporočila za nadaljevanje programov spodbujanja samoiniciativnosti in podjetnosti v vzgoji in izobraževanju z namenom razvoja podjetništva med mladimi.

3.1 PODPORA UČITELJEM PRI NJIHOVI VLOGI SPODBUJANJA RAZVOJA PODJETNIŠTVA MED MLADIMI

Dejstvo, da učitelji pomembno vplivajo na odnos do podjetništva med mladimi, je bilo izhodišče za razvoj programa spodbujanja samoiniciativnosti in podjetnosti v vzgoji in izobraževanju z namenom razvoja podjetništva med mladimi. Če učitelji nimajo pozitivnega odnosa do podjetnosti in podjetništva, ga ne bodo razvijali med učenci in dijaki in lahko celo pogasijo podjetniške želje mladih, ki se izoblikujejo zaradi različnih vplivov ali pa spontano vzniknejo iz mladostne radovednosti in odprtosti do novih priložnosti. Za presojo uspešnosti izvedenih in bodočih programov spodbujanja samoiniciativnosti in podjetnosti v izobraževanju je zato ključno vprašanje predvsem njihov vpliv na učitelje.

V prvem poglavju *Evalvacija projekta* (dr. Jasna Mažgon) so obširno predstavljeni učinki sodelovanja učiteljev v projektu, med katerimi bi najprej omenili, da *»največ učiteljev je v svojih odgovorih poudarilo, da so s projektom dobili nov pogled na podjetništvo, kar je vplivalo na njihov način dela«*. Predvsem med mlajšimi učitelji oz. tistimi z manj kot 20 let delovne dobe se je izoblikovalo mnenje, da je imel projekt nanje zelo velik vpliv. Poleg tega, da so učitelji spremenili svoj pogled na podjetništvo, so tudi zaznali spremembo pri razvoju svojih lastnih kompetenc, predvsem pri komuniciranju in tiskem delu. Vse to so v veliki večini pripravljene in odločene vključiti v svoje pedagoško delo, kar je odločilnega pomena. Tako se je povsem potrdilo, da so za spremembo stališč in posledično delovanje ključne izkušnje.

Učiteljski poklic je v formalnem smislu skoraj nasprotje podjetniškemu načinu življenja in večina učiteljev ni imela nobene podjetniške izkušnje v življenju. To mnenje potrjujejo rezultati raziskovanja podjetniških kompetenc med srednješolci (konzorcij srednjih šol *Unisvet*, 2010), po katerih je samo 19,3 % anketiranih učiteljev izmed 255 učiteljev na ekonomskih programih srednjih strokovnih šol imelo podjetniško izkušnjo. Med anketiranimi učitelji jih je tudi samo polovica imela podjetniško izkušnjo v okviru svoje družine, pogosteje ženske kot moški. Iz teh in drugih rezultatov lahko sklepamo, da je delež učiteljev z lastno podjetniško izkušnjo ali s podjetniško izkušnjo v družini v celotni populaciji učiteljev na slovenskih šolah zelo nizek, predvsem na osnovnih šolah in med starejšimi učitelji.

Večina učiteljev svoj pogled na podjetništvo izoblikuje na podlagi medijskega poročanja, ki v zadnjem desetletju podjetnike največkrat prikazuje kot izkoriščevalce ali še kaj hujšega. Takšna medijska slika podjetnikov in podjetništva se je med drugim potrdila v raziskavah, ki so bile opravljene med dijaki v okviru Konzorcija srednjih strokovnih šol *Unisvet* v obdobju od 2008 do 2010. Dijaki so v odgovorih praviloma najprej naštevili podjetnike, ki so bili izpostavljeni v medijih zaradi svojega negativnega delovanja. Podobno so nakazovali odgovori učiteljev, predvsem tistih, ki niso učili strokovnih predmetov z ekonomskega področja. Prevladujoča podoba podjetnikov med učitelji je zelo verjetno podobna tisti v širši javnosti, ki zaznava podjetnike predvsem kot osebe, ki se znajdejo na bolj ali manj zakonit način, do materialnih dosežkov pa niso prišli s »trdim« delom, ampak drugače.

Osebnostno srečanje s podjetniki je bila za učitelje v projektu *Vrata odpiram sam* izjemna priložnost, da so slišali njihove zgodbe o vseh naporih in predanosti, ki je potrebna za preživetje in poslovni uspeh. Ni slučajno, da so v odgovorih evalvacije navajali, kako jim bodo ostale v spominu osebne lastnosti podjetnikov, predvsem »odkritost, odprtost in vztrajnost«. Izjemno pomembna se zdi tudi zaznava pripravljenosti podjetnikov na sodelovanje, saj je tudi to eno izmed področij, ki v učiteljskem poklicu ni v ospredju, in učitelji preveč delujejo sami. Več učiteljev je v odgovorih v okviru evalvacije omenilo, da bodo poskušali zdaj več sodelovati s kolegi in izmenjevati ideje ter rešitve z njimi. Sodelovanje v projektu, kot je bil *Vrata odpiram sam*, lahko relativno hitro prinese spremembe v stališčih učiteljev do podjetništva in v njihovem odnosu do podjetnikov. Ta sprememba pa lahko sproži naslednjo spremembo, in sicer v načinu dela, kot so ugotovili že sami učitelji.

Neposreden stik učiteljev s podjetniki lahko razumemo tudi kot proces učenja, ki ne poteka samo na racionalni ravni oz. kot razumsko učenje, ampak tudi kot učenje s posnemanjem. Način predstavitev podjetnikov, odprtost, pozitivnost, prilagodljivost, ki jih lahko zaznamo v njihovi komunikaciji, se prenaša na poslušalce, in sicer tako na dijake kot učitelje. Uspešne ljudi si želimo posnemati in jih posnemamo. Zato lahko pričakujemo, da bodo učitelji vnesli spremembe tudi v svoj pedagoški stil, s svojo neverbalno govorico in z drugimi oblikami dela v razredu bodo sporočali dijakom, da sta podjetnost in podjetništvo nekaj pozitivnega.

Na osnovi povedanega lahko oblikujemo **prvo priporočilo**, da je v novih projektih, ki bodo imeli za cilj spodbujanje samoiniciativnosti in podjetnosti v vzgoji in izobraževanju, treba še poglobiti in razširiti sodelovanje učiteljev s podjetniki, čim več učiteljem omogočiti podjetniški način dela ter razmišljanja.

Predlagamo, da se delavnice ohranijo kot glavni način sodelovanja med učitelji in podjetniki, saj gre za intenzivno in daljšo obliko dela, ki zagotavlja interakcijo in da na koncu tudi viden rezultat. Smiselno pa

bi bilo, da se delavnice povezujejo in dopolnjujejo še z drugimi načini dela. Tako so lahko zelo koristni obiski podjetnikov na terenu, kjer bi lahko učitelji spoznali pogoje dela v podjetjih, delovnik podjetnikov in druge izzive, s katerimi se soočajo (npr. vloga njihove družine in lokalnega okolja). Delavnice bi lahko tudi nadgradili z daljšimi in bolj kompleksnimi oblikami sodelovanja, kot so npr. skupni projekti in sodelovanje učiteljev v razvojnih poskusih podjetnikov.

Glede na rezultate evalvacije, ki so skladni z ugotovitvami drugih raziskav (npr. *Unisvet*, 2010), predlagamo, da posvetimo več pozornosti generaciji relativno mlajših učiteljev (pod 20 let delovne dobe), pri katerih se kaže večja odprtost do sprememb stališč in načina dela. Ti učitelji bodo tudi bistveno dlje ostali na svojih delovnih mestih, kar pomeni, da lahko pričakujemo dolgoročne učinke v izobraževalnem procesu, koristi za več kot deset generacij mladih.

Vseh učiteljev v Sloveniji je na osnovnošolski ravni in srednješolski stopnji skoraj 20.000 (približno en odstotek prebivalstva). Tako velike populacije nikoli ne bo mogoče v celoti zajeti v sistematično usposabljanje s podjetniškimi vsebinami. Zato se je treba osredotočiti na izbrane skupine, pri čemer pa ne smemo slediti samo sistemu »prostovoljstva« oz. se povezovati le s šolami, ki so že tako odprte za podjetnost in povezovanje z gospodarstvom. V tem primeru bomo namreč prepričevali že prepričane, ne pa tudi tistih, ki so verjetno najbolj zadržani do uvajanja obravnavane ključne kompetence v svoje izobraževalne oblike dela.

Pri vključevanju učiteljev v tovrstne programe bi morali težiti k čim širšem vključevanju različnih področij, ne samo učiteljev ožjih strokovnih predmetov. Pri tem imamo še posebej v mislih učitelje matematike, jezikov in drugih predmetov z relativno večjo težo oz. ugledom v šolah, ki bi lahko samoiniciativnost, podjetnost in podjetništvo »rehabilitirali« v še večji meri in jih naredili privlačne ali vsaj sprejemljive tudi za dijake z boljšim uspehom in akademskimi ambicijami. Postati inženir ali zdravnik namreč ne sme biti nasprotje podjetniški izbiri, ampak njegov temelj.

3.2 POMEN IN VLOGA PODJETNIKOV V PROGRAMIH SPODBUJANJA SAMOINICIATIVNOSTI IN PODJETNOSTI MED MLADIMI

Ciljna skupina, ki v evalvacijo ni bila uvrščena in je tudi sicer dobila relativno manj pozornosti v spremljajočih dokumentih, so podjetniki. Iz tega bi lahko sklepali, da pri tej skupini ni bilo pričakovati sprememb oziroma da so bili samo »dajalci« izkušenj. Vendar vsaka interakcija deluje na vse vpletene in zagotovo so delavnice vplivale tudi na podjetnike. Prepričani smo lahko, da je bilo sodelovanje v projektu za podjetnike zelo pomembno in jim je spremenilo pogled na pedagoški poklic. Zagotovo so spoznali, da je delo z mladimi bolj zahtevno, kot so pričakovali, in ob tem pridobili pedagoške izkušnje, ki jih niso imeli. Te pedagoške izkušnje, novo znanje za delo z mladimi in učitelji bi bilo škoda izgubiti ali vedno na novo graditi.

V projektu, ki se je uspešno zaključil, smo pridobili mentorje, ki lahko prenašajo svoje znanje in nove kompetence na dijake, učitelje in tudi na kolege podjetnike. Zato v našem **drugem priporočilu** predlagamo, da se v okviru novih projektov ali s posebnim projektom oblikuje mreža podjetnikov mentorjev

s pedagoškim znanjem in izkušnjami, ki bodo dolgoročno sodelovali ali se vsaj vračali v sistem dela z učitelji in mladimi. Glede na ocenjeno število podjetnikov v Sloveniji, ki presega številko 100.000, bi že samo tisočinka te številke predstavljala močno mentorsko ekipo, v kateri bi sodelovali podjetniki, ki so dobri, uspešni in hkrati sposobni posredovati svoje izkušnje na pedagoško zanimiv način.

V ta namen bi bilo treba razviti informacijski sistem za sodelovanje z njimi in sistem motiviranja, ki je lahko v obliki potrjevanja njihovih kompetenc, javnega priznanja, dostopa do sposobnih kadrov in drugo. Tem podjetnikom bi podeljevali poseben naziv, npr. »podjetnik mentor«, ko bi opravili določeno število mentorstev in delavnic z učitelji. Predlagamo, da razvoj te mreže in komuniciranje s podjetniki ostane v domeni *Centra RS za poklicno izobraževanje* oziroma ga ne prepustimo inštitucijam izven javnega sektorja, ker gre za potencialno zelo pomembno skupino z velikim vplivom na izobraževanje.

3.3 ŠIRITEV BAZE MLADIH, KI SO VKLJUČENI V PROGRAME SPODBUJANJA SAMOINICIATIVNOSTI IN PODJETNOSTI

V projekt so bili vključeni dijaki srednješolskih centrov, ki so sicer znani po svojem pozitivnem odnosu do podjetništva in odprtosti za nove izzive. Rezultati raziskovanja razvoja podjetniških kompetenc med dijaki v okviru raziskav *Unisvet* so pokazali, da so velike razlike med šolami, še posebej pa med strokovnimi programi in gimnazijami. Predvsem na gimnazijah se dijaki v okviru rednih izobraževalnih vsebin relativno redko srečujejo s spodbujanjem samoiniciativnosti in podjetnosti ter s pozitivno komunikacijo o podjetništvu. Po dosegljivih podatkih gre v najboljšem primeru za projektne naloge pri posameznih učiteljih, v okviru katerih dijaki spoznajo tudi širšo, družbeno in ekonomsko dimenzijo strokovnih vprašanj, ter za različne oblike prostoizbirnih vsebin. Takšno stanje vpliva na študijsko in poklicno izbiro, predvsem pa na odnos do zaposlovanja, ki se kaže v pasivnosti iskanja zaposlitvenih možnosti.

Na tej osnovi podajamo **tretje priporočilo**, da v projekte spodbujanja samoiniciativnosti in podjetnosti v vzgoji in izobraževanju vključimo v večji meri gimnazijske programe, in sicer na ravni dijakov in učiteljev. Skoraj polovica vseh srednješolcev je vključena v gimnazijske programe, kjer uči več kot polovica vseh učiteljev, tako da govorimo o najmočnejšem delu populacije, ki je hkrati najmanj odprta za podjetnost in za podjetniški način razmišljanja.

Način dela v gimnazijskih programih je lahko načeloma podoben, vendar pa bi morali posebno pozornost nameniti izboru podjetnikov oziroma vključiti podjetnike, ki imajo visoko izobrazbo in so na svoji podjetniški poti uspeli ravno zaradi odličnega strokovnega znanja. To bo dalo programu oziroma delavnicam potrebno verodostojnost in poudarilo, da podjetniška pot ni bližnjica do poslovnega uspeha, ampak odločitev za način življenja, ki prinaša predvsem zadovoljstvo ob svojem strokovnem in osebnem razvoju ter dosežkih.

Pri vključevanju samoiniciativnosti, podjetnosti in podjetništva v gimnazijske programe je treba še posebno pozornost posvetiti načinu vključevanja v tako sodelovanje, pridobiti podporo vodstva in

mnenjskih voditeljev med učitelji. Pri tem bi lahko uporabili univerzitetne učitelje podjetnike, univerzitetne podjetniške inkubatorje, uspešne študente, ki so bili nekoč dijaki na izbranih gimnazijah. Komunikacija mora potekati z ravnatelji šol, ki predstavljajo sami po sebi ključno ciljno skupino. K sodelovanju je treba pridobiti ravnatelje podjetnike (npr. ŠC Grm Novo mesto, BC Naklo, BIC Ljubljana idr.), ki so v okviru šol in šolskih centrov ustvarili podjetno izobraževalno okolje ter lahko s svojimi primeri navdušijo kolege k večji odprtosti za spremembe.

4.

ZAKLJUČEK

Projekt spodbujanja samoiniciativnosti in podjetnosti v vzgoji in izobraževanju z namenom razvoja podjetništva med mladimi *Vrata odpiram sam* je bil odličen primer povezovanja treh ključnih ciljnih skupin, ki so sodelovale in se bogatile na nov način. Pri nadaljnjih projektih je tako sodelovanje treba ohraniti, še posebej pa priporočamo, da:

- poglobljamo sodelovanje učiteljev vseh predmetnih področij s podjetniki;
- ohranimo in razvijamo mrežo podjetnikov mentorjev s pedagoškimi izkušnjami;
- širimo nabor šol, ki so vključene v usposabljanja.

V vseh nadaljnjih projektih je ključno, da ohranimo temeljno značilnost projekta *Vrata odpiram sam*, to je sodelovanje učiteljev in podjetnikov kot mentorjev za bodoče generacije. Dijakom in dijakinjam moramo nuditi čim večjo podporo širšega okolja, in sicer vodstev šol, to je ravnateljev, in strokovnih služb Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport ter tudi medijsko podporo. V ta namen je treba napore za obveščanje širše javnosti še okrepiti, spodbujati pozitivno komunikacijo o podjetništvu in podjetnosti v medijih, izpostavljati pozitivne primere, se povezovati z interesnimi združenji, da se ustvari osnova za spreminjanje celotne klime oziroma odnosa do podjetništva v širši družbi.

5.

PRILOGA

VPRAŠALNIK: ZAKLJUČNA EVALVACIJA – UČITELJI

Pred vami je krajši evalvacijske vprašalnik, s katerim želimo preveriti, v kolikšni meri so urešeni cilji pilotnega projekta *Vrata odpiram sam*. Pri nekaterih vprašanjih so odgovori že podani, med njimi boste izbrali tistega, ki za vas najbolj velja. Nekaj vprašanj je odprtega tipa, prosimo vas, da podate odgovore v kratki, strnjeni obliki in v njih izpostavite tiste stvari, ki so se vam zdele najbolj pomembne.

V evalvacijskem vprašalniku bosta sicer navedena vaše ime in priimek, vendar bo vaša identiteta v zaključnem evalvacijskem poročilu, ki bo nastalo na podlagi zbranih podatkov, zakrita.

PROJEKT	<i>Vrata odpiram sam</i>
ŠOLA	
IME IN PRIIMEK UČITELJA	
LETA DELOVNE DOBE	
DATUM	

I. Splošna vprašanja, povezana z dijaki

1. **Naslednji sklop trditev se nanaša na to, kako vi ocenjujete vpliv projekta *Vrata odpiram sam* na vaše dijake. Pri vsaki od trditev označite, koliko se z njo strinjate.**

	Se zelo strinjam	Se dokaj strinjam	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Se ne strinjam	Se sploh ne strinjam
Dijaki so bili pri izvajanju četrtega maturitetnega predmeta bolj motivirani.					
Dijaki so bili pri izvajanju četrtega maturitetnega predmeta bolj samoiniciativni.					
Dijaki so bili pri izvajanju četrtega maturitetnega predmeta bolj samostojni.					
Dijaki so bili pri izvajanju četrtega maturitetnega predmeta bolj inovativni.					
Dijaki so v okviru izvajanja četrtega maturitetnega predmeta pridobili več znanja o podjetništvu kot pri drugih predmetih.					

2. **Na katerem področju menite, da se je pri dijakih zaradi vpliva projekta zgodila največja sprememba oz. največji preskok?**

3. Katere osebnostne kompetence so po vašem mnenju razvili dijaki v okviru projekta *Vrata odpiram sam*? Izberite najpomembnejše tri:

- a. radovednost,
- b. motivacija,
- c. kreativnost,
- d. skeptičnost,
- e. poštenost,
- f. navdušenje,
- g. samospoštovanje,
- h. zanesljivost,
- i. odgovornost,
- j. iniciativnost,
- k. vztrajnost.

4. Katere socialne kompetence so po vašem mnenju razvili dijaki v okviru projekta *Vrata odpiram sam*? Prosimo, razvrstite naštetih kompetence, pri čemer rang 1 pomeni, da so dijaki to kompetenco najbolj razvili, rang 4 pomeni, da so jo najmanj razvili:

- a. komuniciranje ____,
- b. timsko delo ____,
- c. jezikovne spretnosti ____,
- d. aktivno državljanstvo ____.

5. Katere podjetniške kompetence so po vašem mnenju razvili dijaki v okviru projekta *Vrata odpiram sam*? Izberite najpomembnejše tri:

- a. poznavanje poslovnih procesov,
- b. analitično mišljenje,
- c. vizionarstvo,
- d. vplivanje na sošolce – sodelavce pri projektnih nalogah,
- e. samozaupanje,
- f. razvijanje timskega dela,
- g. naravnost na dosežke.

II. Splošna vprašanja, povezana z učitelji

6. Katere osebnostne kompetence ste po vašem mnenju razvili vi sami v okviru projekta *Vrata odpiram sam*? Izberite najpomembnejše tri:

- a. radovednost,
- b. motivacija,
- c. kreativnost,
- d. skeptičnost,
- e. poštenost,
- f. navdušenje,
- g. samospoštovanje,
- h. zanesljivost,
- i. odgovornost,
- j. iniciativnost,
- k. vztrajnost.

7. Katere socialne kompetence ste po vašem mnenju razvili vi sami v okviru projekta *Vrata odpiram sam*? Prosimo razvrstite našteje kompetence, pri čemer rang 1 pomeni, da ste to kompetenco najbolj razvili, rang 4 pomeni, da ste jo najmanj razvili:

- a. komuniciranje ____,
- b. timsko delo ____,
- c. jezikovne spretnosti ____,
- d. aktivno državljanstvo ____.

8. Katere podjetniške kompetence ste po vašem mnenju vi sami razvili v okviru projekta *Vrata odpiram sam*? Izberite najpomembnejše tri:

- a. poznavanje poslovnih procesov,
- b. analitično mišljenje,
- c. vizionarstvo,
- d. vplivanje na sodelavce pri projektnih nalogah,
- e. samozaupanje,
- f. razvijanje timskega dela,
- g. naravnost na dosežke.

9. Kako je projekt *Vrata odpiram sam* vplival na vas kot učitelja, na vaš način poučevanja in mentorstva?

III. Splošna vprašanja o izkušnjah učiteljev

10. Kaj vam je najbolj ostalo v spominu oz. kaj vas je najbolj presenetilo na delavnicah z dijaki? Kaj boste uporabljali naprej?

11. Kaj vam je najbolj ostalo v spominu oz. kaj vas je najbolj presenetilo pri supervizijah z učitelji? Kaj boste uporabljali naprej?

12. Kaj vam je najbolj ostalo v spominu oz. kaj vas je najbolj presenetilo pri sodelovanju s podjetniki? Kaj boste uporabljali naprej?

13. Kaj vam je predstavljalo v projektu Vrata odpiram sam največji izziv? Kaj bi naredili drugače?

IV. Specifična vprašanja o razvoju samoiniciativnosti in podjetnosti

14. Ali je projekt Vrata odpiram sam vplival na vaš pogled na podjetništvo?

- a. Zelo je vplival.
- b. Dokaj je vplival.
- c. Malo je vplival.
- d. Sploh ni vplival.

Kako je (če je) vplival? _____

15. Kakšen je po zaključku pilotnega projekta *Vrata odpiram sam* vaš pogled na razvijanje kompetence samoiniciativnosti in podjetnosti pri dijakih?

16. Ali boste v naslednjem šolskem letu spremenili načine, oblike in vsebine dela z dijaki in bi to lahko pripisali vplivu projekta *Vrata odpiram sam*?

- a. Ničesar ne bom spreminjal, ker ni potrebno.
- b. Ničesar ne bom spreminjal, ker sem že pred vključitvijo v projekt pri dijakih spodbujal samoiniciativnost in podjetnost.
- c. Spremenil bom: _____

www.vrataodpiramsam.si

